

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

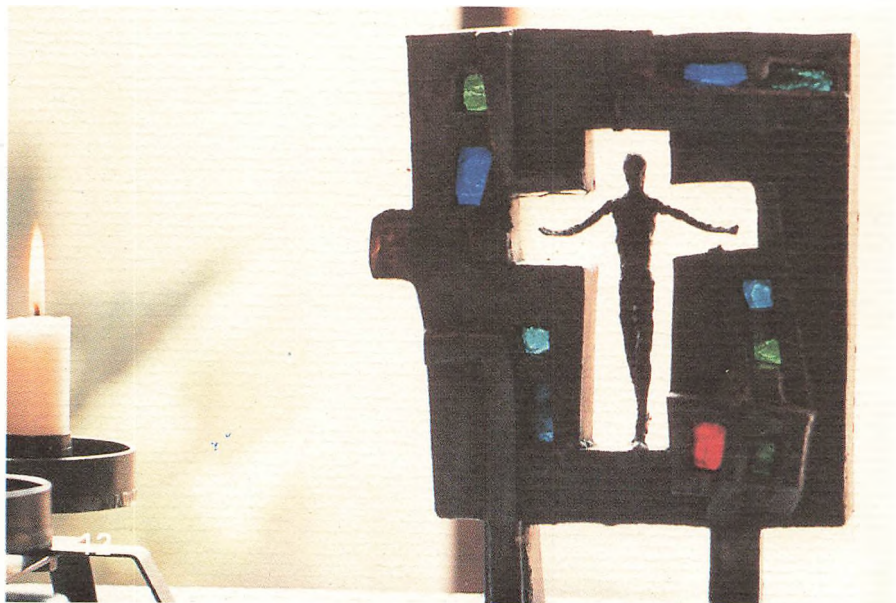
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Helsingør Stiftsbog

1995

Helsingør Stiftsbog

1995

REDAKTION

Johannes H. Christensen · Jørgen Demant · Esther Grankov
Paul Heide · Per Rysgaard Jensen · Lise-Lotte Rebel

Omslag: Billedhugger, professor Hein Heinsens alterfigur
i Vestervang kirke, Helsingør.

Foto: Per Jensen

Tryk:

Poul Kristensen Grafisk Virksomhed A/s, Herning

Indhold

- For at række mennesker det livets ord
Ordinationstale ved bispevielsen 2. april 1995
Af biskop Erik Norman Svendsen 5
- Det danske ordinationsrituals tilblivelseshistorie
Af pastor Marianne Broby de Perez 9
- Teologi som kunst
Af lektor Hans Hauge 22
- Kirkekunsten i dag
Af professor Hein Heinsen 30
- Overleve er ikke alt
Af rektor Ole Jensen 36
- Dåben som rettighed
Af sognepræst Bent Flemming Nielsen 42
- »Mit hjerte begærer intet uden Gud og hans nåde«
Prædiken i anledning af Hans Christensen Sthen 450 år
Af sognepræst Jens Lyster 53
- Tak
Af Johannes Johansen 59
- Afskeden med biskop Johannes Johansen 61
- Ny messehagel til bispevielsen
Af domprovst Per Rysgaard Jensen 63
- Rapport for stiftets undervisningsudvalg
Af provst Lis Rechendorff 66
- Rapport fra Mellemkirkeligt udvalg
Af generalsekretær Birthe Willumsen 67
- Helsingør stifts landemodeakt 1995 69

For at række mennesker det livets ord, som har været fra begyndelsen

Biskop Erik Norman Svendsens ordinationstale ved indvielsen af sognepræst Lise-Lotte Rebel til biskop over Helsingør stift søndag den 2. april 1995 i Domkirken Sct. Olai.

»Det, som var fra begyndelsen, det, som vi har hørt, det, som vi har set med vore øjne, det som vi betragtede og vore hænder rørte ved: livets ord – og livet blev åbenbaret, og vi har set det og vidner om det og forkynder jer det evige liv, som var hos Faderen og blev åbenbaret for os – det, som vi har set og hørt, forkynder vi også for jer, for at også I kan have fællesskab med os; og vort fællesskab er med Faderen og med hans søn, Jesus Kristus«.
(1. Johs. brev 1,1-3).

Med bispevielsen i dag får det kun 35 år gamle Helsingør stift sin 3. biskop, og samtidig får Den danske Kirke sin første kvindelige biskop. Historisk set var det også på tide, al den stund vi har haft kvindelige præster siden 1948. I dagens anledning vil jeg derfor tillade mig for én gangs skyld at tale på alle biskoppernes vegne og byde dig hjertelig velkommen også i vores kreds.

Det afgørende for dig som biskop er imidlertid ikke dit køn, men din funktion, hvilket jeg er overbevist om, du er enig med mig i. Når du i dag under selve bispevielsen ikklædes den bispe-

kåbe, som Dronningen har skabt, er det et synligt tegn på, at du samtidig får en ny opgave lagt på dine skuldre. Fra nu af er du ikke mere sognepræst ved Sct. Olai kirke, men biskop over Helsingør stift, hvor Sct. Olai kirke tillige er domkirke. Som biskop får du den særlige opgave at føre tilsyn med præster og menigheder i stiftet. Et ord, som snarere skal forstås i betydningen omsorg end opsyn. Som du før havde omsorg for dine sognebørn, således får du nu til opgave at have omsorg for alle stiftets præster og menigheder. Lytte til dem og tale med dem og om nødvendigt tale dem til rette. Først og fremmest for at evangeliet må blive forkyndt redeligt og rent og sakramenterne forvaltet efter deres indstiftelse. Så folkekirken i dit stift og i vores land fastholdes som en ret evangelisk-luthersk kirke, ja så Guds kirke må trives og vokse også hos os.

I den sammenhæng er det ikke til at overse, at der naturligvis også er et element af opsyn forbundet med det at være biskop. Så du ser til, at alt går ordentligt til, og ser til at ingen hverken indefra eller

udefra uantastet får lov at ødelægge menighedens fællesskab. I den sag vil du kunne hente stor støtte hos stiftets provster, som netop er en del af det biskoppelige tilsyn på det lokale plan. Som biskop har du et særligt ansvar for fællesskabets liv samtidig med, at du kun kan udøve det ansvar i samklang med det eksisterende fællesskab af præster og menigheder. Du er med andre ord ikke kirkefyrste, men medarbejder på den kristne menigheds liv og vækst. Valgt, kaldet og idag indviet hertil under bøn og håndspålgelse, sådan som det har været skik og brug i den kristne menighed helt fra apostlenes dage og frem til idag.

Bispeembedet er til debat for tiden. Dels fordi vi i disse år under

stor offentlig bevågenhed har en række bispevalg, dels fordi det såkaldte Porvoo-dokument, der er en fællesudtalelse fremsat af repræsentanter for lutherske og anglikanske kirker, har sat netop forståelsen af bispeembedet på den danske teologiske dagsorden. Det må derfor være rigtigt også at se på vores eget nyautoriserede bispevielsesritual, når vi skal forstå, hvad bispeembedet er hos os.

I bispevielsesritualet – hvor der i parentes bemærket naturligvis ikke er nogen forskel på, om en biskop er af han- eller hunkøn – hedder det udtrykkeligt, at biskoppen ved sin indvielse bliver sat til at øve en tilsynsgerning. Og hvad der nærmere ligger heri, udtrykkes i ritualet med ordene: »Vær en støtte for præster og me-

nigheder i dit stift, styrk de svage, opsøg de vildfarne, vær barmhjertig uden at tåle det onde, irettesæt uden at glemme barmhjertigheden«. Biskoppen er altså andet og mere end administrator, fordi tilsynsgerningen først og sidst indebærer omsorg for fællesskabets liv.

Samtidig siges det lige så udtrykkeligt, at biskoppen fortsat er betroet ordets tjeneste, dvs. at biskoppen fortsat er og forbliver præst. Ikke blot præsternes præst, som det ofte udtrykkes, men også prædikant, sjælesørger og underviser i den kristne tro. Biskoppen skal ifølge Danske Lov »lære andre den hellige skrift og prædike Guds ord for folket, ikke alene i byen, hvor han bor, men også over hele stiftet, hvor som helst han kommer«. Ikke blot ved de festlige begivenheder, som du snart vil opdage fylder godt i kalenderen, men også ved ganske almindelige gudstjenester, ja ved enhver lejlighed som byder sig. For biskoppen er inderst inde altid præst og har hele stiftet som sit sogn. Derfor bærer du også inde under din bispekåbe en præstekjole, ganske vist i silke og fløjlsom tegn på din nye værdighed, men umiskendelig en sort præstekjole med hvid krave. For at række mennesker det livets ord, som har været fra begyndelsen, og dermed føre dem ind i fællesskabet med Gud og hans søn, Jesus Kristus og med alle Guds børn. Et fællesskab der omfatter både fortid, nutid og fremtid, så sandt vi på begge sider af død og grav er i

samme menighed. Døbt til at høre Kristus til og dermed høre til i Guds evige rige.

Du skal først og sidst række mennesker livets ord eller Guds ord, som skaber, hvad det nævner, og som også har skabt os og fortsat skaber os, så vi kan leve i fællesskab med Gud og med alle Guds børn. Et fællesskab båret af Guds suverænitæt og generøsitet, sådan som vi har mødt det hos Vor Herre Jesus Kristus. Et fællesskab, hvor vores hårdhertethed bliver omsmeltet af Hans godhertethed, og vores dødelighed bliver ombyttet med hans evighed.

Vi er her inde ved kristentroens centrum, hvorfra alt i vores liv får sin kraft og retning: Guds åbenbaring i Jesus Kristus. Guds kærlighed, som den er udtrykt i hans elskede søn. Han, som ikke blot taler Guds ord til os, men som er Guds ord. Lyslevende og livsalig iblandt os med al sin kærlighedsrigdom, når vi samles i hans navn. Det evige trådt ind i timeligheden. Sådan som de første kristne, f.eks. Johannes oplevede det synligt og stærkt, fordi de både havde set og hørt og hørt Jesus; og sådan som vi synligt og stærkt oplever det, når Gud lader sit ord møde os gennem forkyndelse og sakramenter, bøn og lovsang. Rakt os fra slægt til slægt i den række af vidner, der strækker sig fra de første disciple og gennem deres efterfølgere helt frem til idag. Den kontinuitet i forkyndelse og tjeneste som er den egentlige apostolske succession.

Kristentroens centrum: Guds åbenbaring i Jesus Kristus. En sandhed så ubegribelig, at vi lige så godt kan lade være med at forsøge at begribe den. Men en sandhed, som er Guds, og som derfor skal forkyndes for os. For det, at Gud hedder Kristus, kan ikke uden videre indses af os, det kan kun ses i troen. Den tro som Jesus favner, og som udspringer af hans nærvær. Derfor har vi Guds kirke, og derfor har vi præster og sågar biskopper, for at Guds levende ord kan have frit løb iblandt os, så Kristus kan være nærværende og komme til at gøre sin gerning i os. For at troens fællesskab med Gud og med hans søn og dermed alle

Guds børn må leve op iblandt os og i os hver en dag og alle vore dage.

Du skal fortsat være i tjeneste for Guds levendegørende ord. Ved selv at lytte flittigt dertil og ved flittigt at forkynde det. Fra denne kirkes prædikestol, som du kender så godt, og overalt fra stiftets prædikestole, ja i alle de sammenhænge, hvor du får mulighed for at stå frem og forkynde ordet. I det stykke gælder dagens evangelieord: »Se, jeg er Herrens tjenerinde. Lad det ske mig efter dit ord!«

Amen!

Det danske ordinationsrituals tilblivelseshistorie

Marianne Broby de Perez. 1995

Den danske Folkekirke har en ordinationspraksis, der synes at modsige den teologi, den bygger på. Hvorfor er det sådan?

I 1535 indførtes i Wittenberg en liturgi for ordination af evangeliske præster udarbejdet af Luther, af årsager som ikke var af teologisk art. Derfor er de evangeliske menigheders praksis før 1535 af særlig interesse.

Denne undersøgelse drejer sig om teologi og praksis i Reformationens første årtier i Tyskland, baseret på skrifter af Martin Luther, Johann Bugenhagen og Philipp Melanchthon, samt Den danske Kirkeordinans af 1537 og udkastet til denne.

Forlæg

Embedet betragtes ud fra det Ny Testamente som indstiftet af Gud. Men det er ikke muligt at rekonstruere et apostolsk ritual for præste- eller bispevielse. Den eneste tekst i Ny Testamente, der beretter om en ordinationshandling ved de 12, er Apostlenes Gerninger 6,6: »Dem fremstillede de for apostlene, som bad og lagde hænderne på dem«. Det er imidlertid ikke

præster eller biskopper, denne handling gælder, men diakoner, som derefter skal forestå »den daglige uddeling ved bordene«, for at apostlene selv ikke skulle bruge tid på det og derved »forsømme Guds ord«. To steder i Ny Testamente omtales håndspåleggelse i forbindelse med Ordets tjeneste, nemlig 1. Timotheus 4,14 og 2. Timotheus 1,6. Men pastoralbrevenes oprindelse og datering er tvivlsom. De udtrykker ganske vist en tidlig, men ikke nødvendigvis en oprindelig og ikke nødvendigvis en generelt udbredt tradition. Et »apostolsk ordinationsritual« kan ikke læses ud af det Ny Testamente.

En »reformatorisk ordinationspraksis« findes der heller ingen dokumentation for. Evangeliske præster modtog tjenesten under meget varierede former; alle har de dog nogle bestemte ting til fælles:

1. Man blev og var kun præst med en bestemt menighed på et bestemt sted for øje.
2. Introduktion til embedet foretoges med kaldelse fra denne bestemte menighed eller repræ-

sentanter for den som forudsætning.

3. Handlingen fandt sted i den pågældende sognekirke.
4. Handlingen blev gentaget på hvert nyt tjenestested.

Det almindelige præstedømme

De to grundelementer i Luthers kristendomsforståelse, »sola fide« og »sola scriptura« (troen alene og Skriften alene), er afgørende for hans syn på embedet. Mennesket frelses alene ved troen, og troen kan kun baseres på Skriftens ord tolket i lyset af Kristi forsongering. Præsteskab i betydningen sacerdotium giver ingen mening, fordi retfærdiggørelsen af mennesket er sket én gang for alle ved Kristus. Der kan intet føjes hertil, når det drejer sig om menneskets forhold til Gud. Luther må således afvise det romersk-katolske embedssyn. Skel mellem verdsligt og gejstligt er falsk, siger Luther. Det er noget, mennesker har opfundet. Alle kristne hører til i den sande gejstlige stand. Den eneste ordination eller indvielse, der sker i en kristens liv, er dåben. »For dåben, evangeliet og troen, disse alene gør gejstlig.¹ At paven eller biskopper salver, kronrager, ordinerer, indvier, klæder sig anderledes end lægfolk, det kan skabe hykleri og afguderier, men aldrig kristne eller gejstlige mennesker.« Alle deler vi på lige fod ordets velsignelse og ansvaret for dets udbredelse. At der skulle findes en »character indelebilis«, en særlig og uudslette-

lig hellighedskategori for præster, udover den, der gives i dåben, er opdigtet vås, siger Luther og henviser til 1. Petersbrev 2,9: »I er et kongeligt præstedømme og et kongerige af præster,« og Johannes åbenbaring 5,9: »Du har ved dit blod gjort os til præster og konger.«² Det almindelige præstedømme er fundamentalt for reformatorernes embedssyn.

Det særlige embede

Det kirkelige embede er ifølge Confessio Augustana defineret ved sin funktion. Formålet med det er at virke tro gennem evangeliets forkyndelse og sakramenternes forvaltning, fordi det er igennem disse to funktioner, Gud meddeler sig til mennesker og Helligånden virker troen. Om det særlige embede siger Luther: »Enhver, som er krøbet ud af dåben, kan rose sig af allerede at være ordineret til præst, biskop og pave, selvom det ikke sømmer sig for enhver at udøve et sådant embede.« Det særlige embede udspringer af det almindelige præstedømme, men da vi alle er præster på samme måde, må ingen uden vores bemyndigelse og valg fremhæve sig selv og påtage sig noget, hvortil vi alle har lige ret. For hvad der er fælles, må ingen tage selv uden fællesskabets vilje og befaling.³

»Ordination ved en biskop«, siger han, »er derfor ikke andet, end at han, på hele menighedens vegne og i dennes navn, tager en af de

mange, som alle har den samme ret, og befaler ham at forvalte denne ret på de andres vegne.«

I princippet er der ingen kirkelige tjenester, som ikke kan udføres af enhver kristen, prædiken, dåb, nadver, absolution, velsignelse; men ikke alle får tildelt den opgave. Det er sådan, som Paulus skriver i Romerbrevet 12,27ff og i 1. Korintherbrev 12,5: Vi er ét legeme, men forskellige lemmer med forskellige opgaver. Hvis alle lemmerne var øjne, hvordan kunne vi så se? – og hvis alle var ører, kunne legemet ikke lugte eller smage. Dette er en parallel til de forskellige opgaver i fællesskabet. Samfundet kan ikke udelukkende bestå af borgmestre, skomagere eller sognepræster. Præstembedet er som et hvilket som helst andet embede eller arbejde, bare med den forskel, at man ikke af egen magt kan placere sig i det. Man har kun lov at beklæde det som følge af fællesskabets ønske og kaldelse.

»Vera ordinatio est vocatio ad pastoraalem curam«, har Luther også sagt: kaldelsen i sig selv er den sande ordination. Kaldelsen er sakramental, fordi den udføres af Helligånden selv: »non vocant eum, sed spiritus sanctus, sed confirmant vocationem hanc« (det er ikke dem, der kalder ham, men Helligånden, men de bekræfter denne kaldelse).

De reformatoriske tanker udmøntet i praksis. Luther

Der findes rigelig dokumentation for Luthers embedsteologi spredt i hans skrifter, men ingen samlet behandling af emnet og tilsyneladende ingen fastlagte ritualer fra årene før 1535. Men der findes eksempler på, hvordan han rådede præster til at bære sig ad. Der er endda et eksempel på en ordination med tilbagevirkende kraft, så at sige:

En pastor Sutel fra Göttingen skrev til Luther for at bede om hans råd. Han var ikke sikker på sin egen myndighed med hensyn til at forvalte nadverens sakramente, når han ikke havde modtaget ordination. Luthers råd til den bekymrede præst gik ud på, at han kunne samle de andre præster fra byen i sit sogns kirke og få dem til med håndspålggelse og bøn foran alteret at bekræfte hans myndighed over for menigheden.

Dette var meget typisk for Luther. Formen i sig selv har ingen betydning. Den afhænger af omstændighederne. Det væsentlige er at sørge for, at intet kommer til at stå i vejen for evangeliet. Det, der tæller, er troen og hensigten bag ved, nemlig at tjene hinanden på en sådan måde, at troen på Kristus styrkes gennem forkyndelsen af hans ord. Måden, det bliver gjort på, er ikke afgørende, så længe den ikke anses for at være en nødvendighed. En praksis, der opfattes som nødvendig, derimod, bør ændres eller afskaffes.

Luther illustrerer dette med eksempler fra det Ny Testamente: Paulus lod Timotheus omskære, ikke fordi det var nødvendigt, men kun for ikke at forvirre dem (jøderne), hvis tro var svag. Derimod ville han ikke tillade, at Titus blev omskåret, fordi det blev ham påtvunget som en nødvendighed for hans frelse.⁴

Gerninger gør ikke mennesker fromme, men fromme mennesker gør gode gerninger.⁵ Der findes ingen nødvendige ritualer. Og særlige ritualer bidrager intet til et menneskes forhold til Gud. Deres funktion kan kun være at hjælpe andre til at finde og styrke troen, hvorimod ritualer, som kan føre til tvivl om budskabets troværdighed, vantro eller misforståelser, er forkastelige.

Der findes et glimrende eksempel fra Luthers hånd på denne holdning. Provsten i Berlin, Georg Buchholzer, skrev til Luther i 1539 og beklagede sig over nogle kurfyrstelige forordninger, ifølge hvilke han, iført messeklæder, skulle bære sakramentet og et kors omkring kirken i procession under vekselsang om søndagen og på bestemte helligdage. Luthers råd lyder: »Hvis Deres herre markgreven og kurfyrsten vil lade Dem prædike Jesu Kristi evangelium rent og klart uden menneskers tilføjelser, og lade Dem forvalte sakramenterne, dåb og nadver, som Herren selv har indstiftet dem, og hvis han vil afstå fra anråbelse af helgener, og fra processioner med

sakramentet, og fra de daglige messer, Vigilier og sjælemesser, og lade være med at indvie vand, salt og urter, – hvis han er indforstået med det, så gå i Guds navn med i processionerne, bær et kors af sølv eller guld, og bær en kåbe af fløjl eller silke eller linned eller hvad det nu er; og hvis Deres kurfyrste ikke er tilfreds med en, så tag to eller tre oven på hinanden. Og hvis Deres kurfyrste ikke er tilfreds med en procession omkring kirken, med sang og klingklang, så gå syv runder. Sådanne ting kan hverken fremme eller forhindre evangelieforkyndelsen overhovedet, forudsat det ikke indebærer misbrug, og forudsat det ikke anses for at være nødvendigt til frelse, og forudsat det ikke binder samvittighederne.« Og så tilføjer han, at hvis blot han kunne komme så vidt med paven og papisterne, ville han takke Gud og være glad.

Med andre ord, man skal ikke nødvendigvis afskaffe gamle skikke og traditioner, men de skal være valgfri handlinger, som kan bibeholdes der, hvor det synes passende, og afskaffes der, hvor det bliver nødvendigt for evangeliets skyld. Og kriteriet må altid være at tjene det rene og uforfalskede Guds ord. Luther anbefalede og praktiserede, hvad situationen krævede i hvert enkelt tilfælde og på hvert enkelt sted, også når det gjaldt introduktion i præsteembede. I et brev til Prags magistrat i 1523 har han skitseret, hvad dette

indebar. Essensen af det kan opsummeres i 4 punkter:

1. Alvorlige og grundige overvejelser om personens duelighed og værdighed til embedet.
2. Kaldelse.
3. En ceremoni i kirken, hvorved den valgte, som er blevet udnævnt af den verdslige øvrighed, bliver bekræftet og anbefalet til menigheden.
4. Forbøn og håndspåleggelse.

Når Luther således taler om ordination, mener han ikke kun en ceremoni, men hele den samlede procedure, som går forud for, at en person kan påbegynde tjenesten i et sogn som præst.

Reformatoriske kirkeordninger. Johann Bugenhagen

Hovedorganisatoren af de mange nye evangeliske menigheder var Luthers nære kollega blandt reformatorerne, Johann Bugenhagen (1485-1558), som var præst i Wittenberg og underviste ved Wittenberg Universitet. Han var arkitekten bag de lutherske kirkeordninger, af hvilke de tidligste er fra Braunschweig 1528, Hamburg 1529, Lübeck 1531 Pommern 1534/35 og Danmark 1537/39.

Bugenhagen gjorde i forbindelse med udarbejdelsen af ordningerne skriftligt rede for sine teologiske synspunkter og motiveringer bag ordningerne. I Lübecks kirkeordning begynder han afsnittet om det kirkelige embede såle-

des: »Vi behøver præster. Hvad deres embede er, ligger klart. De skal alle være sådanne retskafne præster for Kristi rene og uforfalskede evangelium, som det Ny Testamente kalder biskopper, præster, hyrder, lærere, profeter, evangelister, der, når Helligånden er nærværende, med myndighed kan undervise lærde og ulærde med den Hellige Skrift og vise dem hen til Kristus.«

Bugenhagen kalder handlingen, hvormed deres præstetjeneste påbegyndes for »embedsindføring af Ordets tjenere i kirken«, og han siger: »sådanne valgte Ordets tjenere, hvad enten de er salvede eller ikke salvede, modtager i kirken om søndagen foran menigheden den gejstlige opgave. Fra da af kan de siges at være ordineret til Åndens tjeneste.« Heraf fremgår, at en romersk-katolsk ordination ikke var kvalificerende, og at evangelisk ordination, hvis en sådan måtte have været praktiseret nogle steder, heller ikke var foreskrevet forud for introduktionen i det pågældende embede. En ordination, som vi forstår den, var altså ikke konstituerende for præsteembedet. Confessio Augustana bekræfter dette ved overhovedet ikke at nævne ordination.

Indføringshandlingen fandt sted i den lokale kirke, til hvilken præsten var blevet kaldet, og i hvilken han skulle gøre tjeneste. At dette ikke var tilfældigt, understreges af Melanchthon: at være præst »immer Amt an einem bestimmten

Ort, an einer bestimmten Gemeinde«, præst er man altid på et bestemt sted for en bestemt menighed.⁶

Hvad angår den uudslettelige status, character indebilis, siger Bugenhagen som Luther: »det er opspind. At salve og kronage (munketonsur) hjælper intet i dette embede, men alene de gaver, som Gud har givet én, – at man er et ærligt, redeligt og anstændigt menneske, som formår at lære andre Guds ord og bekæmpe fjenden, som Paulus beskriver sådanne gaver hos prædikanter i 1. Timotheus 3.« 1.Tim.3,1-4 taler om alle de kvaliteter, en Ordets tjener bør have.

Da håndspålæggelse i forbindelse med embedsstart er en apostolsk tradition, måske anvendt siden aposteltiden, men ikke indstiftet af Jesus selv, inkluderer Bugenhagen modvilligt dette i sit ritual. Men han gør opmærksom på, at håndspålæggelse er kun et ydre tegn, og det kan føre til »allerlei Schwermerei«.⁷ Hans advarsel var vel anbragt. Allerede i Hamburgs reviderede kirkeordning af 1539 er der tilføjet en bemærkning om, at de, som allerede er blevet ordineret, skal ikke indsættes med håndspålæggelse for anden gang. Så dette ydre tegn, håndspålæggelsen, blev altså nu anset for at have en betydning i sig selv. Forbudet imod gentagelse gjaldt dog på dette tidspunkt kun håndspålæggelsen, ikke selve ceremonien,

som fortsat blev gentaget ved hvert stillingsskift.⁸

Hvorfor indførtes denne nye anvisning om håndspålæggelsen? Hvorfor må den ikke længere gentages? Den eneste anden kirkelige handling, som ikke må gentages, er dåben.

Hvad er dette andet end en rehabilitering af den opfundne character indebilis?

Bugenhagens ritual for indføring i embedet:

Ifølge Bugenhagens oprindelige ordning, her citeret efter Hamburgs og Lübecks kirkeordninger fra 1529 og 1531, forløber introduktionen således:

Bøn

»Allerførst må vi for at afskære de gamle og nye forførelser, som ikke prædiker Guds ord rigtigt for mennesker, men hænger ved menneskelære eller sidder fast i meninger og tanker fra mennesker, i evangeliets navn, hvor de dog hellere skulle være fulde af tro og have nok i Kristi ligefremme sandhed. For at undgå det og få rette evangeliske prædikanter, må vi ivrigt af hjertet takke al barmhjertigheds fader for vor Herre Jesu Kristi, hans kære søns evangelium, som han så nådigt og rigeligt i denne tid igen åbenbarer for os, hvoraf vi kan erkende vore synder, fejltagelse og hykleri, og gennem troen på Kristus også modtage tilgivelse for synderne, være

Guds børn og salige, og erkende, hvad ægte gode gerninger er, og at kors eller tålmodighed er Gud velbehagelig, som Paulus med sit eksempel lærer os at takke Gud, Kol. 1.

Derefter skal vi også, som Kristus lærer i Math. 9, bede høstens herre om, at han vil sende arbejdere til sin høst, dvs. at han vil skaffe os gode prædikanter. Det er dog hans høst og ikke vores. Men han vil bedes. Dertil har Kristus selv givet os et fortræffeligt eksempel. For som der står skrevet hos Lukas i det 6. kapitel: »Da han ville udvælge de 12 apostle, bad han først hele natten på bjerget til sin fader. Så skal vi også bede om gode prædikanter, som er en ædel Guds gave.«

Der skal bedes såvel offentligt fra prædikestolen som i stilhed af hver enkelt.

Kaldelse

Derefter skal alle »sognefædre« i fællesskab med bistand fra superintendenten og de andre præster udvælge en person, som derefter indstilles af sogneråd eller byråd i det pågældende sogn, superintendenten og de andre præster.

Denne kaldelse foregår naturligvis inden ceremonien i kirken finder sted. Med Luthers ord om kaldelsen in mente, er den udvalgte således allerede præst, før håndspåleggelsen i kirken foretages.⁹

Den samme forsamling, som vælger og indstiller, skal også

sørge for afskedigelse, hvis en sådan tungtvejende nødsituation skulle forekomme. Også dette er i overensstemmelse med Luther, som siger, at præsters stilling er ikke anderledes end alle andre embedsmænds. Så længe de er i embede og ikke misbruger den tillid, der er blevet vist dem, er de præster. Men så snart de af en eller anden grund ikke længere er i embede, er de igen bønder og borgere som alle andre.¹⁰ Talen om den uudslettelige præstestatus er opspind og vrøvl. Den eneste forskel mellem præster og alle andre kristne er deres funktion. Ligesom Luther, henviser Bugenhagen til Romerbrevet kap. 12 og 1. Korintherbrev 12 om legemets forskellige slags lemmer, og siger: »Kristus har ikke to legemer eller to forskellige slags legeme, et verdsligt og et gejstligt.

Han er et hoved, og han har et legeme.

Bughenhagens ritual

Introduktionshandlingen i kirken er en del af den sædvanlige søndagsgudstjeneste. Efter epistellæsningen går en præst på prædikestolen og formaner på følgende måde:

»Kære venner i Kristus. I ved, at vi offentligt har bedt om, at Gud for Kristi, hans kære Søns, vor Herres skyld vil sende os en god superintendent/præst/prædikant. (Der bruges samme ritual). Dertil har de, hvem det er blevet pålagt, brugt deres flid og tjeneste

og har valgt NN, som vi, såvidt det ifølge menneskelig bedømmelse og forstand er muligt, anser for ærlig, redelig, anstændig, ærbar, ikke gerrig, ustraffelig for sig og sine, som han plejer at have hos sig, og desforuden i stand til med Herrens ord at undervise samvittighederne og lukke munden på modstanderne, som Paulus i Timotheus- og Titusbrevene og også Kristus lærer om den tro husholder, Math. 24. - Bed om at Gud ved Jesus Kristus vor Herre vil give ham nåde til ved sådant embede at føre os til salighed. Tænk dog på, hvilket eksempel Kristus selv har givet os, som Lukas skriver i kapitel 6: Da han ville kalde og udvælge de 12 apostle til prædikantembedet, havde han forinden alene på bjerget bedt hele natten. Derfor skal også vi med vores bøn betro Gud denne sag, så kan det ikke gå galt, heller ikke selv om vi uafvidende skulle vælge en Judas.

Denne NN skal nu foran alteret med sang og bøn og håndspåleggelse stilles under jeres kærlighed, så vi således anbefaler ham Guds nåde til dette vores embede, og således at denne menighed ved, at denne person har fået betroet et sådant embede hos os. Det ærværdige råd, sognefædrene, borgerne og det almindelige folk, unge og gamle, formaner jeg at bede, mens børnene synger Halleluja, Kom Helligånd.. etc.«

Under sangen kommer præsterne fra alle kirkerne og knæler med ordinanden, som er placeret i midten, foran alteret og beder stille. Når sangen hører op, rejser alle præsterne sig og lægger hænderne på hovedet af den knælende ordinand. Ordinator står foran ham vendt imod folket og lægger

også hånden på hans hoved, mens han læser denne kollekt eller bøn:

»Lad os bede. Almægtige, evige Fader, du som ved vor eneste mester Jesus Kristus har lært os: »Høsten er stor, men arbejderne er få; bed derfor høstens Herre, at han vil sende arbejdere til sin høst.« (Math. 9,37) Disse ord formaner os til med oprigtig bøn at bede om gode arbejdere, dvs. forkyndere af din nåde. Vi beder om, at du i din grundløse barmhjertighed vil se i nåde til denne tjener, vores valgte præst, så at han kan være flittig med at prædike dit Ord Jesus Kristus som vores eneste salighed, undervise samvittighederne og med at trøste og straffe, at true og formane med al talmodighed og kærlighed, sådan at det Hellige Evangelium altid må forblive rent hos os, uden iblanding af menneskelig lære, og bære frugt til evig salighed hos os alle ved Jesus Kristus vor Herre.«

Alle svarer: »Amen«.

Menigheden synger »Nu bede vi den Helligånd..«; præsterne knæler og befaler sagen i Guds hånd. Derefter forlader de kirken med værdighed og går til hver sin prædikestol for at bede for denne præst sammen med deres egne menigheder. Herefter fortsætter gudstjenesten med prædiken, altgang etc.

Bugenhagen afslutter anvisningerne om introduktion i præstembedet med bemærkningen: »Vi behøver ingen specielle klæder eller pragt til dette. Den beskrevne indføringshandling består, som man kan se, kun af to ting: For det

første, at vi med vores bøn anbefaler Gud sagen; for det andet, at menigheden ser og lærer at kende den person, som er valgt til at føre præsteembede og være sjælesørger, så de anser ham for at være det.« Og han understreger, at denne måde at gøre det på er i overensstemmelse med apostolsk praksis, kort og kristelig, og tilføjer: »Altså har denne ordination gyldighed for Gud og for menneskene til salighed.«

Wittenberg-ordinationen af 1535

Medens antallet af evangeliske menigheder voksede hastigt, måtte Luther forsvare sit embedssyn på to fronter. På den ene side over for det »papistiske misbrug«, og på den anden side over for »sværmerne«, som fandt det kirkelige embede helt unødvendigt. Forvirring herskede, selv blandt nogle af de evangeliske præster, (jvf. eksemplet ovenfor om pastor Sutel). Provokeret ikke mindst af vedholdende beskyldninger fra den katolske kirke, følte det efterhånden som en nødvendighed at få legitimeret de evangeliske præsters embedsautoritet på en måde, som ville være acceptabel både for omverdenen og for dem selv.

I 1535 kom kurfyrsten af Sachsen dette behov i møde ved at befale indførelse af en ordinationsceremoni for evangeliske præster. Luther blev pålagt at udarbejde liturgien, hvilket han modvilligt gjorde.¹¹ Eksamination og ordina-

tion af kandidaterne blev henlagt til Wittenberg, hvilket i praksis betød til Luther og Bugenhagen. Fra da af kunne evangeliske præster blive ordineret til præsteembedet i Wittenberg ved en ceremoni, som ikke skulle gentages. Luther skriver, at denne ordning er »efter menighedernes ønske og bemyndigelse og vores samtykke og beslutning.«¹²

Der er flere versioner af Luthers ordinationsritual, men det grundlæggende indhold er det samme i dem alle.¹³ Hovedelementet, som også i Bugenhagens ritual, er fastholdt: takkebøn og forbøn; og ordinationen er stadig en del af en almindelig gudstjeneste. Men ordinationsdelen er blevet udvidet ved indoptagelse af elementer fra den romersk-katolske ceremoni, skønt der lægges udtrykkeligt afstand til denne, f.eks. ved udlægningen af 1. Timotheus 3 og Apostlenes Gerninger 20, som taler om biskopper eller superintendenter: »Biskopper er prædikanter og præster«, det er forskellige ord for den samme gerning, nemlig den at »føde Guds hjord med Ordet og beskytte den imod papisters, muslimers og andre horders sekterske religion« for at »bevare dem i den gamle apostolske tro.«

Luther brugte som regel de traditionelle ritualer i sine liturgiske anvisninger, når de ikke medførte misforståelser eller misbrug. Men i hans ordinationsbøn kan traditionen ikke spores. Valget af tekstmateriale og dets sammensætning er

helt originalt, og faglitteraturen henviser til den som »Luthers bøn«. Den er udarbejdet over høstmotivet fra Matth. 9 sammen med de 3 første artikler af Fader- vor, «helliget vorde dit navn, komme dit rige, ske din vilje«. Luther valgte at anvende Fader- vor til dette formål, for det er »dine egne ord, fordi du kan dem udenad. Man kan ikke bede på en bedre eller stærkere måde.«

Skønt den nye ordinationsordning i Wittenberg var »efter menighedernes ønske og bemyndigelse og vores samtykke og beslutning«, som Luther udtrykte det, og selv om det specifikt er formuleret i ritualanvisningerne, at læsninger og bønner skal lyde højt og klart og vendt imod menigheden og på modersmålet, ikke på latin, for at alle skal kunne deltage fuldt i hele handlingen, så adskiller denne ceremoni sig markant fra Bugenhagens. Der indføres med dette en edsafleggelse fra ordinand til ordinator og man kan forledes til at tro, at her foregår videregivelse af en mere end kirkelig embedsmyndighed. – De praktiske omstændigheder har tilsyneladende vejet tungere end overvejelser om de teologiske konsekvenser af dette.

De tidligste anvisninger om evangelisk ordinationspraksis i Danmark

Få måneder efter reformationens indførelse i Danmark i 1536 var der udarbejdet et udkast til en ny

kirkeordning (januar 1537). Anvisningerne heri om »Huoerledis Kiirckenns tiennere schulle tiil- skickes« har tydelig lighed med anvisningerne i Bugenhagens tidligere kirkeordninger.¹⁴ Der indledes med følgende:

Da præstevielse eller –ordning ikke er andet end en skik i kirken i forbindelse med kaldelsen af nogen til at tjene udi i Guds ord og sakramenter, idet ingen af sig selv, uden han bliver lovligt kaldet, skal understå sig i den tjeneste i kirken eller i at trænge sig ind i noget sogn, – så skal man, når man behøver en tjener i kirken, før nogen udvælges bede flittigt om ham efter Kristi eget ord. Og når de, hvem det tilkommer, sammen med provsten har forhørt sig om ham hos superintendenten, da skal han dog ikke af provsten indsættes som »kirkeforstander«, før han er blevet vel overhørt og fundet duelig og bekvem nok til at modtage den åndelige ordning, at prædike evangelium for menigheden, og til ikke at gøre sakramenterne, men til at uddele dem, I. Kor. 4.

Derefter skal provsten indsætte ham i hans sognekirke under en søndagsgudstjeneste med salmer, bøn, håndspåleggelse og læsninger af den Hellige Skrift fra Titus.¹⁵

Selve ritualet i denne første version af Kirkeordinansen følger også nøje Bugenhagens, men med tilføjelse af en løfteafleggelse, sådan som det findes i Luthers Wittenbergritual af 1535. Handlingen skal afsluttes med, at sagen overlades i Guds hånd med »Pauli ord (om at) kreaturet helliggøres ved ordet og bønner«. ¹⁶ Og de sogne-

præster, som nu er således beskikkede til den åndelige tjeneste, må agtes og kaldes, det de er, så længe de forbliver sandfærdige udi retsindig lærdom og gode sæder, men dersom de begynder at blive andre end de var, og ikke råder bod på det efter at de er blevet undervist, da må desættes til rette, så deregnes for u-indviede ligesom andre almindelige folk.«

Endelig pointeres det, at »disse to stykker hører begge til at gøre kirkelig tjeneste i en menighed: profeti, der er lærdom og forstand på Skriften, og en ret kaldelse; og hvem som mangler en eller begge af disse to, han skal være afskåret fra at gøre tjeneste i det menige embede i noget sogn«.

Denne ceremoni er ordination og indsættelse i ét, og den må formodes at skulle have været gentaget, hver gang et sogn fik ny præst, jævnfør den hidtige tyske praksis. Der er ikke omtalt nogen anden ordinations- eller indsættelsesceremoni i udkastet til Kirkeordinansen.

Kirkeordinansen af 1537/39

Senere det samme år, 1537, blev en latinsk udgave af Kirkeordinansen trykt og forsynet med kongens underskrift. Bugenhagen var blevet hidkaldt for at bistå ved færdiggørelsen. Den nye version frembyder flere ændringer i afsnittet om præstevielse. Det vides ikke, hvem de skyldes eller hvorfor, men det er tydeligt, at Witten-

bergordinationen har spillet en rolle. Det færdige resultat er en blanding af de tyske ordinanser fra før 1535 samt det danske udkast, – og Luthers Wittenbergritual af 1535.

Fra nu af er det nødvendigt med to ceremonier i stedet for en for at indtræde i embedet. Den første forestås af superintendenten og skal aldrig gentages. Med den gives kirkelig autorisation til at udføre præstetjeneste. Før ordinationen gives, skal den valgte aflægge ed til kongen.

Med ceremoni nummer to, som forestås af provsten og finder sted efterfølgende, indsættes den ordinerede i det sogn, som har kaldet ham. Her anbefales han for menigheden med oplæsning af superintendentens kollatsbrev, som meddeler, at han har den rette kaldelse, er blevet grundigt eksamineret og ordineret.

Det er interessant at lægge mærke til, at man har bibeholdt afsnittet om, at man kun bevarer den præstestatus, der følger med ordinationen, så længe betingelserne opfyldes (jævnfør formaningerne i ordinationsritualet). »Men dersom de begynder at blive andre end de var, og end de bør være,.....da må de af Herskabet sættes til rette, ja afsættes, og regnes for uordinerede ligesom andre almindelige folk.«¹⁷

Dette afsnit er væsentligt, fordi det viser, at idéen om en character indelebilis ikke er blevet genoplivet i Den danske Kirkeordinans,

skønt ansættelsesproceduren og ritualet kunne synes at antyde det. Men den praksis, som senere udviklede sig i den danske kirke er vel i høj grad udtryk for en sådan afsporing, eller er i hvert fald blevet opfattet sådan.

Konklusion

»Anordninger, som er indstiftet som nødvendige eller i den formening derved at fortjene retfærdiggørelsen, strider mod evangeliet« (Confessio Augustana 28,35).

De er en hån imod Kristi gerning. Der er imidlertid ingen grund til at afskaffe gamle traditioner og ceremonier, så længe det klart forstås, at de hverken er nødvendige eller på nogen måde til hjælp i henseende til frelse.

Det afgørende, når det drejer sig om præsteordination, er, om håndspålægelse bliver opfattet som guddommelig nødvendighed i stedet for det, som var hensigten med den, nemlig med en gestus at vise, at denne kristne person er blevet valgt af en kristen menighed, og fundet egnet til præsteembedet af den person, som repræsenterer viden om den rene apostolske tro, nemlig superintenden-ten.

Hvis håndspålægelsen tolkes anderledes, forleder den til en misforstået embedsopfattelse, som ophøjer mennesket, undlader at anerkende, hvad der hører Gud til, og lader hånt om, at Kristi frelsergerning er absolut.

Det er en misforståelse af intentionerne bag den lutherske liturgi, hvis ordene om at »modtage embedet« sammen med håndspålægelsen tillægges betydning af overlevering af guddommelig myndighed. Det, der er tale om, er en bekræftelse af kaldelsen i liturgisk form med et tegn, som skal markere, hvem forbønnen er møntet på.

Det kirkelige embede er udelukkende defineret ved sin funktion.¹⁸ Meningen med det er, at det skal bringe Ordet til mennesket, for at mennesket skal få del i den retfærdiggørende tro. Denne bestemmelse af embedets væsen er udtrykt mange steder i Confessio Augustana (artiklerne 5,14 og 28), og den er de tre reformatorer, Luther, Melancthon og Bugenhagen, helt enige om.

Kirken skal bevare den apostolske tro, men i princippet er der ikke brug for en ordinationsceremoni for at gøre dette. Apostoliciteten sikres ved at følge Luthers og Bugenhagens anvisninger: alvorlige overvejelser og grundig eksamination af kandidatens viden, tro og duelighed, rettelig kaldelse og bøn til Gud.

Gennem reformationens første årtier i Tyskland ordineredes evangeliske præster ikke, før de blev indsat i et embede, og den første version af Den danske Kirkeordnans indebærer heller ikke en sådan praksis. Tjenesten begyndte med en bønshandling i sognets

kirke for den person, som forinden var blevet kaldet, prøvet og udnævnt.

Med Luthers egne ord er ritualer og handlinger, som vildleder og binder samvittighederne, forkastelige. Ironisk nok synes Luthers egen ordinationspraksis i Wittenberg efter 1535, skønt tvunget af omstændighederne, at have været årsag til den kendsgerning, at evangeliske kirker gled tilbage i netop den misforståelse, som reformatorerne kæmpede så ihærdigt imod: den opfundne character indebilis. Og afsnittet om tab af præstestatus, når en Ordets tjener »bliver anderledes end han var«, findes vedholdende i Luthers og Bugenhagens skrifter ligesom i Den danske Kirkeordinans og samtlige udkast til den. Men denne del af de kirkelige retningslinier er mig bekendt aldrig blevet efterlevet, uanset hvor drastisk forudsætningerne for at være indehaver af denne status måtte have ændret sig efter ordinationstidspunktet.

Noter

1. Luther spiller på dobbeltheden i ordet »geistlich«, som både betyder gejstlig og åndelig.
2. Martin Luther, *An den christlichen Adel deutscher Nation von des christlichen Standes Besserung*, i: Horst Beintker (red.), *Martin Luther. Die Reformatorischen Grundschriften*, bind 2: *Reform von Theologie, Kirche und Gesellschaft*, München 1983, s. 70 ff.

3. *ibid.*
4. *Apostlenes Gerninger* 16,3 og *Galaterbrevet* 2,3. – *Luthers Skrifter i Udvalg*, Institut for dansk Kirkehistorie, København 1962, bind 1, s. 312.
5. *Luthers Skrifter*, bind 1, s. 307.
6. Helmut Lieberg, *Amt und Ordination bei Luther und Melancthon*, Göttingen 1962, s. 341.
7. P.G. Lindhardt, *De danske ordinationsritualer*, i: *Kirkehistoriske Samlinger* 1977, s. 8.
8. Frieder Schulz, *Die Ordination als Gemeindegottesdienst. Neue Untersuchungen zur evangelischen Ordination*, i: *Jahrbuch für Liturgik und Hymnologie*, 23. bind 1979, s. 12.
9. *Martin Luther: Werke. Kritische Gesamtausgabe*, Weimar (WA), bind 38, s. 238: »*Verum sacramentum ordinis est vocatio.*«
10. Horst Beintker, s. 71.
11. *De biskoppelige handlinger. Præste- og bispevielse, provsteindsættelse og kirkeindvielse. Betænkning afgivet af Kirkeministeriets liturgiske kommission*, nr. 848, København 1978, s. 8.
12. WA 6, s. 408.
13. WA 38, s. 427 ff.
14. Martin Schwarz Lausten (red.), *Kirkeordinansen 1537/39*, København 1989 (KO).64ff og 188ff.
15. *Titusbrevet* 1,5-9. – KO s. 65 og 191.
16. 1. *Timotheusbrev* 4,4-5.
17. KO s. 193.
18. Philipp Melancthon, *Confessio Augustana*, 1530, art. 5, i: *Leif Grane* (red.), *Den danske Folkekirkes Bekendelsesskrifter*, København 1981, s. 49.

Teologi som kunst

Om Jørgen I. Jensens Den fjerne kirke

»I den forbindelse bliver teologien – ikke kristendommen –
principielt en kunstform«

(Jørgen I. Jensen)

af Hans Hauge

1. Kirkehistoriens genmæle

Jørgen I. Jensen er kirkehistoriker. Dem er der selvfølgelig en del af, og for det meste af tiden taler de kun til og med hinanden. Når det en gang imellem lykkes en af dem at bryde ud af den stamme af kirkehistorikere de tilhører, så giver det genlyd. Og Jørgen I. Jensen har virkelig ladet høre fra sig. I et brag af en bog med titlen *Den fjerne kirke: Mellem kultur og religiositet* (Samlerens forlag). Når teologer lader høre fra sig, så er der oftest tale om en ganske bestemt slags. Her i landet er der en vis tradition for, at de udadvendte og offentligt kendte tilhører den slags teologer, som man kalder »systematiske«. Det betyder blot, at de ikke er historiske. Vi kan her tænke på folk som K.E.Løgstrup, Johannes Aagaard, Johannes Sløk, Ole Jensen og Peter Kemp. Tidligere var der N.H.Søe og Søren Holm. På grund af dette meget højt talende kor overhører vi ofte kirkehistorikerne. Vi forestiller os, at de sidder og sysler i arkiver, fedter med gamle kilder og laver små fodnoter til Luther. Undertiden tvivler vi på, at det de laver nu

også er teologi. Men træder kirkehistorikeren frem offentligt, så sker der noget; så ringes der med kirkehistorikerklokken. Vi har i Danmark vist nok bedre kirkehistorikere, end vi fortjener. Vi har vist også bedre kirkehistorikere end »rigtige« historikere. Man kan blot tænke på Hal Koch. Hvad ville vor demokratiopfattelse være uden denne kirkehistoriker? Man kan tænke på, dengang P.G.Lindhardt steg på talerstolen og talte om det evige liv. Vi har ikke troet på det siden – ikke i kirken i al fald. Så er der endelig én, der måske næppe endnu har samme offentlige status som Koch og Lindhardt. Han hedder Jakob Balling. Ham skal man ikke undervurdere, og han nævnes her, fordi han på flere punkter er en slags forudsætning og forløber for Jørgen I. Jensen.

Nu er det vel ikke så underligt, eller det burde ikke være det, at der af og til træder en kirkehistoriker frem og siger afgørende ting, og som endda gør det, fordi han er historiker. Det er vel arven fra Grundtvig, der gør, at forbindelsen mellem kirke og historie har

været så afgørende for en del af dansk teologi og kirkeliv. Og når jeg siger »en del«, så er det, fordi den anden del ikke i samme grad tænker historisk. Det er den anden mere systematisk-filosofiske del, som varetager arven fra Kierkegaard. Den er principielt anti-historisk. Og den er i dag måske den stærkeste. Vi har fået et stort Kierkegaard-center i København – ikke et Grundtvig-center. Interessen for Kierkegaard er stigende; Grundtvigs stjerne daler. Jørgen I. Jensens nye bog kunne man da anske som en slags kirkehistoriens genmæle. I år er der udgivet en fremragende bog om Kierkegaard skrevet af Joakim Garff. Den hedder »*Den Søvnløse*»: *Kierkegaard læst æstetisk/biografisk*. Også i den bog sker der det, som sker hos Jørgen I. Jensen, at teologien nærmer sig kunsten. Begge bøger kunne måske gøre uroen mindre i dansk tradition. Med disse ord kan jeg begynde en langsom indstigning i *Den fjerne kirke*. Et sted lyder: «Det 20. århundredes teologi – eller store dele af den – har om nogen modsat sig at selve historien, bortset fra de bibelske tekster og enkelte skikkelser, skulle kunne give teologisk information. I Danmark begyndte det endda tidligere – da Kierkegaard skrev i sin dagbog om Grundtvig [...] Denne modstilling mellem Grundtvig og Kierkegaard har i dansk tradition skabt en mærkelig uro og [...] en særlig dansk teologisk kamp om at kunne nå tættest på den forplig-

tende idealtipe: det almindelige menneske. I dag synes den kierkegaardsk eksistentialisme at stå langt stærkere i debatten end Grundtvig – men det er altså i debatten (s. 371).«

Den fjerne kirke er en grundtvigsk bog – på en måde. Det er ikke givet, at den vil blive opfattet sådan og accepteret som sådan eller komme til at virke som sådan. For det er svært at blive grundtvigsk og at få det til at virke til folkegavn. Jeg vil derfor kalde Jørgen I. Jensen grundtvigianer. Men Kierkegaard er en endnu levende. Løgstrup forsøgte i 1968 at gøre op med Kierkegaard til dels i Grundtvigs navn; uden held. Ebbe Reich og Ejvind Larsen forsøgte at dyrke krøniken grundtvigsk igen i 1972; uden held. Og Svend Bjerg forsøgte nogle år senere at gøre Grundtvig til narrativ teolog; uden held. Løgstrup tænkte dog ikke historisk. Der var ikke for ham erkendelse i historien, kristendommens eller kirkens. Reich og Larsen tænkte heller ikke historisk, men materialistisk og marxistisk. Bjerg tænkte direkte anti-historisk. Men nu er muren faldet. 1989 spiller faktisk en afgørende rolle hos Jørgen I. Jensen. Efter 1989 står vi nemlig i Europa i en såkaldt åben, historisk situation. Historie betyder nu – eller kan betyde – mulighed. Det kan også betyde, at vi nu befinder os ved historiens afslutning. Det er vanskeligt at afgøre, om Jørgen I. Jensen tænker i åbenhed eller i afslutning. Men

han har bundet historie og kirke sammen igen i en ny variation, som ikke ligger så fjernt fra Grundtvig.

2. Det tredje rige

Er historien slut? Eller skal vi vente på en ny epoke? Kan noget nyt vise sig endnu? Når vi nu lever efter 1989, da lever vi efter et af de mange forsøg på at realisere Det tredje Rige. Den socialisme, man virkeliggjorde i de tidligere Østlande, skulle være den sidste tidsalder og dermed historiens afslutning. Endnu i 1972 mente Ebbe Reich, Ejvind Larsen og K.E.Løgstrup, at vi befandt os i Det andet Rige – borgerskabets. De ventede, at dette ville blive afløst af socialismens tredje rige. Men sådan gik det ikke. Også nationalsocialismens ide om Det tredje Rige skulle afløse borgerskabets magt og sætte historiens i stå. Både kommunismen og nationalsocialismen var mere eller mindre religiøse og mytiske størrelser og måske for lidt historiske. Psykoanalytikeren C.G.Jung ville således selv skabe en helt ny nordisk religion frigjort fra historien. Når jeg nævner disse ideer om et tredje rige, så er det, fordi Jørgen I. Jensen selv tænker i sådanne baner. Hvor havde Marx og Hitler disse ideer fra om de tre tidsaldre? Hvor har Jørgen I. Jensen dem fra? De stammer fra en vis Joachim á Fiore. Tre-tallet, tre faser og dermed treenigheden spiller en stor rolle i den måde Jørgen I. Jensen tænker hi-

storisk eller mytisk på. På mange måder handler *Den fjerne kirke* nemlig om forholdet – det rette – mellem myte og historie. Men den tredje alder eller fase hos Jørgen I. Jensen er hverken den realiserede socialisme eller nationalsocialisme. Der findes et afsnit hos ham, der har overskriften »Den realiserede fjerne kirke« og den er på sin vis den tredje kirke, og det er den der findes hos os i dag. I det afsnit behandles den Joachim á Fiore fra det 12. århundrede, som jeg lige har nævnt. Klosterlivet betød for ham en »helt ny tredie tilstand (s.325)« efter det gamle og det ny testamente. Jørgen I. Jensen tilføjer: »Uden læren om at ånden udgår fra faderen og sønnen havde Joachim ikke kunnet gennemføre sin vision.« Joachims skrifter blev senere betragtet som Det tredje Testamente. I det 12. århundrede (og man taler ofte om det 12. århundredes modernisme) splittes teologien op i to. På den ene side får vi den begrebsmæssige og dogmatiske. Den har teologien ofte holdt sig til, siger Jørgen I. Jensen. Man kunne tilføje, at det er den, der videreføres af den kierkegaardske fløj endnu den dag i dag, altså af de systematiske teologer. Det siges ikke direkte, men det kirkehistoriske genmæle, som *Den fjerne kirke* er, følger i Joachim á Fiores fodspor. Den er en poetisk teologi. Hvordan det?

De tre tidsaldre svarer altså til treenigheden. Den første er Faderens, den anden er Sønnens og den

tredje er Helligåndens. Dette skema oversatte Marx til Feudalisme, Kapitalisme og Kommunisme; og Hitler til Feudalisme, Borgerlig epoke, og Nationalsocialisme (Det tredje og sidste rige). Jørgen I. Jensen inddeler sin historiske verden efter samme mytiske skema. Men det gør vi næsten alle, på nær de modernistiske teologer og historikere, der tror på verdsliggørelsen.

P. G. Lindhardt og K. E. Løgstrup og Johannes Sløk og mange andre. De tæller kun til to. De deler historien op i et før og et efter. Engang var det sådan, at Gud var skaber og alt andet skabning. Så kom det store brud i historien, og efter det blev mennesket skaber, og Gud enten forsvandt eller døde. Vi gik fra tradition til modernitet. Sådan tænker tre-talstænkeren Jørgen I. Jensen ikke. Der findes ikke et stort brud midt i historien. Han synes nemlig at have føjet en tredje tidsalder til de to. Vi er hos ham, i overensstemmelse med Joachim, gået fra før-moderne til moderne og derfra til post-moderne. Tre faser. Vi lever nu i åndens rige. I dette rige er kirken en åndens kirke, og hermed nærmer vi os langsomt og forsigtigt det, han med en genial formulering kalder Den Fjerne Kirke. Vi nærmer os samtidigt en nærmere teologisk bestemmelse af selve bogen. *Den fjerne Kirke* er et stykke helligåndsteologi. Det er en kort og reduktiv bestemmelse, som slet ikke får alle nuancer med, men det får nu være.

Den handler om helligåndens komme til verden. Det er vel heller ikke så sært med en bog, der begynder i det 2. århundredes myldrende, pluralistiske, postmodernistiske, hellenistiske Alexandria og ender i Grundtvigs fredelig, ensprogede, traditionelle og danske København, skønt den ind imellem de to poler befinder sig i 1995. Bogen ender med det hjemlige efter en lang underfuld rejse. Den ender dermed dog ikke i det nære, skønt det er i København.

3. De tre; eller når tre bliver et
Vi lever i åndens rige, i helligåndens. Sådan da. Der findes tre teologier eller teologiske emfaser nu og tidligere. Løgstrups såkaldte skabelsteologi handler om Faderen. Det er en slags første fase teologi, hvis parallel findes hos Jørgen I. Jensen i de første lange afsnit, der handler om Klemens af Alexandria fra det 2. århundrede (ca. 150-ca. 215). Klemens havde en slags orfisk kristologi, men det vigtige ved ham, og det der får ham til at minde om Løgstrups Fadersteologi, er, at han var apologet.

Han brugte datidens græske filosofi og retorik for at forsvare kristendommen i en pluralistisk verden. Ganske som Løgstrup brugte sin samtids filosofi og humanisme for at overbevise de irreligiøse om kristendommens sandhed. Skabelsteologien i Danmark var en art reaktion mod det, vi kan kalde for en »anden fase« teologi: Sønnens

teologi. Denne teologi er den dialektiske eller Tidehverv. Megen debat i Danmark er foregået mellem disse to former for teologi; mellem Fædre og Sønner. Nu kommer så Jørgen I. Jensen med den tredje teologi, vor tids, den tredje tidsalders. Den fjerne kirkes teologi eller Åndens. Dette kalder han også med et lidt mærkeligt ord »tilkommelse«. Et sted omskrives de tre faser, tidsaldre, riger eller teologier med ordene: Tilblivelse (skabelse), Tilegnelse og Tilkommelse (s.351). Og det er det sidste, som det hele handler om.

Mener han nu, at der sådan virkeligt findes tre aldre? Hvilken status har de tre? Er de myte eller historie? Historie og historikere, det vil sige de mennesker, der dyrker historividenskab, har det med at afmytologisere. De mener, at de kan skelne skarpt mellem myte og historie, ganske som visse teologer mente de kunne skelne mellem evangeliets budskab og så den myte, som det var klædt i. P. G. Lindhardt var en sådan historiker, der ødelagde alle myter. Guds fingeraftryk kunne ikke spores i den verdslige historie, sagde Lindhardt. Og præcist derfor var der ingen teologisk viden i historien. Forholdet mellem Gud og menneske var vertikalt og ikke horisontalt. Det var et forhold i rum; tiden betød intet. Andre historikere har brugt deres videnskab til at skabe myte med. Det gælder f.eks. nationale historikere, dem der har skabt myten om Danmark

i tusinde år. Jørgen I. Jensen er en historiker, der hverken skaber myter eller ødelægger dem. Han tænker både mytisk og historisk og er klar over faren ved et enten eller. Den afmytologiserende historiker tror, at vi har lagt myten bag os, fordi han tænker lineært. Vi kan ikke i dag tænke mytisk, siger han. Jørgen I. Jensen tror ikke på, at der findes et sådant moderne »Vi«. Det 20. århundredes menneske er ikke forskelligt fra tidligere tiders, ja, han mener endog, at dette moderne menneske er under afvikling. Det er kirken ikke. Den er på en måde ligeså fjern, som den altid har været siden den kom for ca. 1000 år siden. Det lyder underligt. Men endnu har jeg ikke nærmet mig denne lidt hemmelighedsfulde fjerne kirke, som er der et eller andet sted. Jeg skal jo svare på det spørgsmål, jeg stillede om de tre tidsaldres status. Findes de objektivt? Fader, søn og helligånd kommer efter hinanden, når vi nævner dem i en sætning. Vi er nødt til at sige fader først og så søn. Den belgisk-amerikanske filosof Paul de Man sagde engang, at hverken en fader eller en søn kan være gud, men forholdet mellem fader og søn er altid guddommeligt, og dette guddommelige er helligånden. De tre er jo et. På den måde også med tidsaldrene. De er samtidige, eller med Jørgen I. Jensens musikalske metafor: Vi lever i en *flestemmig* tid. Det minder om den åbne situation, som jeg omtalte med henvisning til tiden efter

murens fald. Når vi tænker sådan, begynder betegnelser som nutid, samtid og fortid at miste betydning. Derfor kan man sige, at der nu eksisterer to kirker ved siden af hinanden: Den ene er Sønnens kirke, hvilket er den faktiske eller synlige, og den anden er Åndens kirke eller den fjerne, der altså ikke er usynlig. Den kan også høres i det fjerne. Den kimer nu. Som man kan *høre*, så har den fjerne kirke måske mere med øret og musikken at gøre end med synet. Og jeg kan afsløre, at Jørgen I. Jensens kirke er en musikkens kirke. Et fænomen som kirkekoncerten får her en ganske anden endda teologisk betydning, end den har i den traditionelle teologi – det være sig Faderens eller Sønnens. Hvem har kunnet lave teologi på en julekirkekoncert? Jørgen I. Jensen kan. Og det virker på mig utroligt udfordrende. Jeg må indskyde her, at jeg sjældent har læst en bog, som i den grad har tvunget mig til at ændre teologi som denne. Det er vanskeligt og foruroligende at læse denne bog af den grund, for grunden skrider under én. Så jeg vil advare: Hvis man ikke vil ændre sin teologi, så skal man ikke læse Jørgen I. Jensen.

Udtrykket »den fjerne kirke« kan, hvis det udvikles videre og får lov at virke, bidrage til en helt ny og anderledes måde at tale om kirken på. Der føres evindelige, uforståelige og ufrugtbar diskussioner om forskellen mellem den

synlige og usynlige kirke, en skellen, der minder om, men ikke er identisk med Jensens faktiske eller nære kirke og så den fjerne. Jeg vil mene, at et af hans mål er at erstatte disse to udtryk (synlig/usynlig) med udtrykket åndens eller den fjerne kirke.

4. I det fjerne kimer det nu til julefest

De teologiske positioner, der er i omløb i dagens Danmark, kan begge forstå og forholde sig til det billede, som den fjerne kirke viser. De vil alle forstå den fjerne kirke som den synlige, faktiske eller Sønnens. Den ene fløj vil sige: Jo, der i det fjerne ligger kirken, og det er godt nok. Folket skal bare vide, at den er der. Vi skal i deres fravær nok holde den i gang. Når de kommer til dåb og begravelse, skal de være velkomne. Den anden fløj vil sige: Jo, der i det fjerne ligger kirken, folket har fjernet sig fra den og vendt den ryggen. Vi skal forsøge så godt vi kan at gøre den nærværende. Den første fløj siger, at skønt kirken ser ud til at være i det fjerne, så er den alligevel midt iblandt os. Den anden fløj håber, at den fjerne kirke kan komme nærmere til os. Jørgen I. Jensen holder den fjerne kirke på afstand. Den skal ikke nærme sig os, og vi ikke den. Den fjerne kirke skal være fjern. Prøv at hør, hvordan *Den fjerne kirke* begynder: »Helt ude i horisonten, i forsvindingspunktet, anes konturerne af en kirkebygning. I skumringen ses

den som den sidste synlige genstand – som om kirke konkurrerer med solen om at gå sidst ind i mørket. Den, der får øje på kirken, tænker ikke på at komme ind i den; den befinder sig på umådelig lang afstand og er på vej bort.» Der er mange ting og sanser på færde her. »Horisont« vil i løbet af bogen vise sig at være et helt centralt ord. Vi ser kirken, den er endnu synlig, men det mærkelige i teksten er, at den bevæger sig. Man kan vel allerede her se, at kirkehistorie er ved at blive en kunst- art. Prøv at sammenlign denne åbning med kirkehistorikeren Leif Granes knirkende prosa. Kirken bevæger sig, den er ikke alene noget man ser, men det viser sig, at den høres. Overordnet sagt tænker Jørgen I. Jensen med kategorierne tid, historie, og derfor musik. Både historien og musikken bevæger sig i tid, og det vil sige horisontalt. Forholdet mellem kirke og folk mellem menneske og Gud er hos Jørgen I. Jensen aldrig vertikalt (op ned), men altid horisontalt, tidsligt, historisk og musikalsk. Hans teologi er også en musikalsk teologi. Han er ikke en billedets teolog. Et meget vigtigt afsnit hedder direkte »rummets tyranni« (s. 256). Her er igen noget nyt på spil. Megen moderne også dansk teologi har koncentreret sig om sprog, fortælling og lignende. Men sproget som tema eller problem findes ikke hos Jørgen I. Jensen, for han har bevæget sig fra sproget som billede til tonen. I af-

snittet om rummets tyranni, der handler om Augustin, hedder det f.eks. »Her møder han [Augustin] så igen kristendommen – som det sker i dag, hvis den fjerne kirke er det samlede symbol – den kristendom, der har tiden som medium og frigørelsen fra fortidens bindinger som sit budskab. Frem af det dukker hans egen individuelle forfaldshistorie som en fase han kan se tilbage på; og samtidig med det frigøres han fra mytologiseringen af verdensbilledet (s. 260).« Jeg har understreget »som det sker i dag«, og det kan ske i dag, hvis og kun hvis den fjerne kirke er det samlede symbol, da kan den fjerne kirke frigøre os fra fortiden og myten. Er den fjerne kirke da det samlede symbol i dag? Det vil han mene, og det vil man næsten selv nødsages til at mene, hvis man lader sig rive med af den symfoni – eller det er måske alt for svagt et ord –, som hans bog er. Man vil endda mene, at den fjerne kirke bør være det samlede symbol.

I de netop udsendte prædikener holdt af K. E. Løgstrup findes der en passage som lyder: »Vor tro er båret af institutionen, af den kristne tradition i vort folks liv, af kristen musik, maleri, skulptur og arkitektur. Holdes vor tro ikke oppe af salmemelodier. Mer end vi ofte vist aner og vil være ved. Mens disciplene intet som helst af den art havde at holde sig til – ingen bygninger, ingen lovsange, ingen tradition.« Senere lyder det

så kritisk, at vor tro skal være den nøgne tro, der ikke må holdes oppe af samlemelodier – tonen fra himlen. Løgstrup talte i den og om den faktiske kirke, Sønnens og ikke åndens. Jeg tror mange har haft samme erfaring som Løgstrup med at vor tro skabes eller holdes oppe af melodier. Vi vil måske ikke være ved det, men så vidt jeg kan se, så vil Jørgen I. Jensen godt. Han har til slut en forrygende gennemgang af Grundtvigs »Paaskeblomst«. Et digt, der ikke var ment som, men først langt senere blev en salme. I dette digt findes Jørgen I. Jensens idé om, at forholdet til kirke og Gud er vandret, historisk, tidsligt: »Vejen til englekorene er ikke længere lodret, men vandret (s. 392).« Men det vigtigste han har at sige om det digt, det der gjorde det til salme, var og blev melodien. Med Carl Nielsens melodi satte digtet sig »igennem i dansk tradition som et poetisk-kirkeligt symbol«. Ikke nok med det, melodien kom til at bære mere.

Den skabte »indbegrebet« af den fjerne kirke i Danmark. Hvor er den? Altså, hvor kan man se den fjerneste af alle fjerne kirker? Det afsløres i bogen sidste kapitel, og det bliver også mine sidste ord. Men først et par smagsprøver på, hvordan den fjerne kirke ellers ser ud i vort land. Disse smagsprøver kan kun stå som dele for helheden. Jeg har kun kunnet nærme mig ideen om den fjerne kirke i Jørgen I. Jensens utrolige bog. Her er så, hvad han siger om den fjerne kirke: Den er den isolerede kirke, den romantiske kirke, den symbolske kirke, kirken uden indgang. Jeg ved, mange vil vægre sig mod, at vor danske folkekirke er romantisk og uden indgang. Det gjorde jeg også i begyndelsen, men med tiden – medens jeg læste – da ændredes mit syn. Nu kan det da siges, hvordan indbegrebet af den fjerne kirke er, og hvor den ligger: Grundtvigskirken på Bispebjerg (endda på pladsen foran).

Kirkekunsten i dag

Det sublime, kødet og trediemanden

*Festtale af billedhuggeren professor Hein Heinsen ved årsfesten 1995
på Akademiet for De Skønne Kunster.*

Mine Damer og Herrer,
kære Kolleger!

Midt på Limfjordsøen Mors ligger Vejerslev kirke. Har man passeret lågen i kirkegårdsdiget, ser man på apsisrundingen et hestehoved i granit. Mere sten og form end hest og hoved.

Og sidder man, som præstens søn gjorde, på den første bæk under prædikestolen, har man lige over sig en træskæring med en rød djævel, muskuløs og med hårde træballer. Djævelen stikker en trefork i brystet på en fordømt, som forgæves forsøger at komme op af sit firkantede gravhul.

Under det lave rødbrune bjælkeloft i en god lugt af stald og våde frakker fik jeg den første oplevelse af forbindelsen mellem kunst og kristendom.

Siden mistede vor verden meget af sin vægt.

Verden i dag er ikke tung og hel, men flygtig og let, derfor vil det, jeg har at sige, få en både sammenflikket og fragmentarisk karakter. Der findes ingen store historier, som den franske filosof Lyotard sagde allerede for 15 år siden.

Verdens vægt er forsvundet i en

hvirvelstorm af informationer, som dækker det vi i gamle dage kaldte virkeligheden. Og pengeomvekslingerne suser uberegneligt rundt om jorden i en mængde, der er 100 gange den værdi virkeligheden producerer. Uberegneligt slår pengene ned, og skaber virkelige begivenheder, bankerot og arbejdsløshed og viser magtens magtesløshed.

For flere og flere af os findes tid og rum som lysende punkter i korte øjeblikke på vore PC-ere.

Men mennesket med dets krop, det biblen kalder »kødet« har det ikke godt med at bo i et punkt og kan ikke folde sig ud i et øjeblik.

Det er nyt, at de store fortællinger er gået i opløsning.

Det er nyt, at vore steder er fordampet i skærmenes punkter.

Det er nyt, at vore kroppe er værdiløse, hvis de ikke kan blive til sexbilleder, sportsbilleder eller stjernebilleder på skærmene. Så kroppene bliver forbedrede. Mere kød vil i fremtiden blive transplanteret og noget vil blive genetisk udvalgt. Fra den medicinske videnskab har vi vænnet os til vor kropps uendelige udspaltning i små

dele. Diagnose og behandling bygger på en lang række tal og billeder, røntgenbilleder og scannerbilleder. Og laboratorieuundersøgelsernes antal vokser og vokser.

Og sådan får vi efterhånden en ny krop, en gigantisk konstruktion i tal, lys, plast og stål. Den nye krop er så indviklet, at den er umulig at overskue. Men endnu går plastgenitaliebarnet Michael Jackson foran, men han er snart overhalet af mere fantastiske konstruktioner.

Nattens krop, dunsterne og sekreterne forsvinder og den gamle krop slår igen med allergi, bulimi, narko og meningsløse mord, og desperationen viser sig hos kunstnere som Kvium, Lemmertz og Plenge Jakobsen, som i blod, slim, sperm og lort søger at konstruere deres sande krop.

I en sådan verden kan det guddommelige ikke vise sig i noget fælles eller stort billede, men kun i en lokal kirke og i et konkret kunstværk.

K. E. Løgstrup skriver i »Kunst og erkendelse«: »Eet er det fortrolighedslag, der består i, at vi kender tingene ved navn.... Det kunne vi kalde benævnings fortrolighed med tingene.

Et fortrolighedslag af en helt anden art består i, at tingene har et sted og en betydning i vort eget livsforløbs tid og rum«.

Et sted i tid og rum. Men stederne opløses i benævningsstrømme af punkter og tegn. Alt bliver til alt andet. Alt bliver til

billede af noget andet, der skaber netværker, systemer, integrationer, strukturer og ornamentier.

Stederne deler sig tvunget af de økonomiske love om det billigste tilbud. Det samme og det samme. »Metastase« siger Baudrillard. De samme ens store celler overalt.

Er stedets fortrolighed, som Løgstrup talte om, borte? Nej!

For vi sidder her i dette markante hus, som har rummet kunsten i 241 år og rundt om i hele landet ligger kirkehusene endnu.

Kristendommen, som er indholdet i alle vore kirkehuse, fortæller, at ordet blev kød, at det guddommelige er kommet ind i denne verden. Incarnation hedder det, kødliggørelse.

Og her i dette hus har verden vist sig for danskerne fra guldalderen til i dag i billeder, der er en del af os allesammen: Thorvaldsen, Købke, Lundstrøm, Jorn og Robert Jacobsen.

Og her på Charlottenborg har stederne, som Løgstrup talte om, fået form som C. F. Hansens Domhus på Gammel Torv, og her har Vikingskibshallen i Roskilde af Erik Christian Sørensen, Sidney Operaen af Utzon og Udenrigsministeriet i Riyadh af Henning Larsen sit udspring.

Ethvert forsøg på at hele den splittede verden gennem *tankesystemer*, liberalisme, socialisme, kommunisme, humanisme eller andre utopiske tusindårstiger er endt galt, fordi verdens mangfoldighed ikke kan rummes i disse

forenklede modeller. De bryder sammen af sig selv, når magten ikke kan finde ud af, hvad der foregår, fordi den får for mange eller alt for få informationer. Derfor skal og kan kunsten ikke begrundes uden for sig selv. Kunstens åbenhed og sanselige rigdom, kan ikke bringes på en formel.

Derfor må vi lære at leve med en splittet verden og med kunstværker, der åbner mod mange tolkninger, men udelukker den endegyldige fortolkning.

Kristendommen rummer tre figurer, som holder os fast i en sådan virkelighedsposition, som jeg vil kalde en »in between«-position eller måske bedre med Hegels udtryk i en »Zerrissenheit«, en forrevethed. Der er en forrevethed i forholdet mellem billede og virkelighed. Kunst og kristendom er her enige.

Den første af kristendommens tre figurer vil jeg kalde: Det hellige eller det uformelige, det som ikke kan formes.

Den anden er incarnationen, kødeliggørelsen!

Den tredje, vil jeg kalde: »Den Tredie«, forventningsfiguren, eller mere direkte på jødisk: »Næste år i Jerusalem« eller mere nytestamentligt: »Han er opstået, han er ikke her« ... »han går forud« ... Mark. 16,6.

Dogmatisk hedder de tre figurer Gud Fader, Søn og Helligånd.

Kristendommen holder os fast midt i virkeligheden ved en hellighedsfigur. Den har kristendom-

men fra jødedommen og fælles med Islam. Det Gamle Testamente understreger Guds hellighed gennem forbuddet: »Du må ikke gøre dig noget udskåret billede eller noget afbillede af det som er oppe i himlen eller nede på jorden eller i vandet under jorden« (2. mosebog, kap. 20 v. 4). Det Gamle Testamente siger: Der er noget vi ikke må se.

Filosoffen Kant forbinder billedforbuddet med begrebet det sublime. Det sublime er det franskmænden Lyotard har kaldt et meteornedslag i Kants »Tredie Kritik«, som ellers handler om reglerne for det skønne.

Det sublime er der ingen regler for. Det sublime er så stort og monstrøst og uformeligt, at det ikke kan vises i noget kunstværk.

Kant tænker romantisk på stejle tinder, eller det frådende hav. Men det virkelig frygtindgydende er mangelen på form. Der er noget vi ikke *kan* forme!

Jeg vil vise to billeder, et maleri af den amerikanske maler Barnett Newman og en skulptur af den danske billedhugger Astrid Noack.

Barnett Newman viser med sin billedtitel »Vir Heroicus Sublimus« og med sin lille artikel: »Det sublime er nu«, at han arbejder med et det, der ikke kan vises. Vi ser et billede 2,5 gange 5 meter. Det er så stort, at man står i det røde og ikke overfor det, billedet har ingen ramme. Det er ikke en

ting. Det har ingen kompostion, men lodret i billedet er der en række smalle sprækker med forskellige afstande og i forskellige farver. De lodrette smalle striber forholder sig ikke til hinanden. De er blot der. Måske kunne der være flere?

Billedet handler ikke om noget, men om at noget sker i stedet for ingenting. »Sker det?« »Nu?« Bli-ver noget til? Kommer der en forskel?

Billedet handler om at skabe i det hele taget.

Billedet går helt tæt til det jødiske ord »makom«, stedet, beliggenheden, et af navnene for Gud selv. Hvor farligt det sted er kan man læse et andet sted i det Gamle Testamente i 2. mosebog 33, vers. 22. (Gud siger til Moses):

»Når min Herlighed går forbi, stiller jeg dig i klippespalten og dækker med hånden for dig, til jeg er kommet forbi.«

Barnett Newman står i sprækken som en Moses, i sprækken mellem intet og nu.

Kunstværket viser en grænse mellem det relative og det absolute og overskrider den aldrig. Det forhindrer modstanden i de materialer, kunstneren bruger, deres begrænsninger, deres urenhed. En klassisk form bliver aldrig ren. Og en romantisk form rummer aldrig alt. Striden kan males, men ikke freden.

Kunstværkernes tvivl om det absolute, om det sidste og det første sætter intense og pinlige pletter

på en verden, som i stadig større fart pendler mellem to absolutter: Populisme og fundamentalisme.

Fundamentalisme vil begrænse verden efter religiøse eller andre faste regler.

Populismen har ingen grænser overhovedet. Alt går. Så mange gennem tælleapperaterne som muligt.

Og her overfor står Børnet Newmans røde maleri skønt afsluttet, venter det på grænsen til det absolute.

For at finde *det mest nærværende*, har jeg ledt overalt i verdenskunsten, er standset ved Carl André, Joseph Beuys, Ejler Bille, Erik Thommesen, Willy Ørskov, men valgte til sidst den danske billedhugger Astrid Noack.

Peger Barnett Newmans billede på grænsen til det herlige, på grænsen til det hellige, på grænsen til den figur der er alt for stor, så peger Astrid Noacks figur på det som er nært, stofligt, kødeligt, ja, incarnation. Lidt plastelina på et par rå brædder. Gråt og almindeligt. Lysår fra mange af vor tids underholdende og forenklede billeder på computere og TV skærme.

Trækassen er ikke tilstræbt primitiv. Den består af træstykker, hun har haft, nødvendige for at løfte færhovedet lidt op. Plastelinaen er lagt på i klumper, griber fat om soklen. Gør det usikkert om de sammen med brædderne blot fylder op i rummet. En op-hobning. Et simpelt objekt. Men

opover hovedet strammes formen til.

Der sættes en grænse i rummet, som i små bevægelser er forbundet med former, som urokkeligt har fået deres plads. Her er en varme og nærhed, der er uden privat betroelse, helt modsat nutidige medier, som med ligegyldighed blotlægger det mest private.

Var der i udgangspunktet et færehoved, så er det nu en tilstedeværelse i verden, som frit bevæger sig mellem verdens tomhed og noget plastelina, og i små ryk og bevægelser lader formens spænsthed lyse: Ånd er blevet »kød«. Og Gud er død!

De fleste kunstnere når ikke så langt ud på kanten af afgrunden som Barnett Newman og ikke så dybt i stoffet som Noack, men de to kunstnere har angivet et spillerum, som er det nærmeste vi kommer virkeligheden.

Det er vanskeligt at sige, hvad der sætter et kunstværk i gang. Det kan være den enkeltes hele verden, med alle sansninger, følelser og viden.

Det kan være metoder og systemer. Det kan være forskelligt fra gang til gang. Det kan være det samme år efter år.

For Cezanne var det et bjerg, eller en opstilling han malede igen og igen.

Handler kunstværker i begyndelsen om noget i verden, så handler værket som det skrider frem mere og mere om sig selv, om former der er afhængige af andre for-

mer i et spil, som mere og mere er ligeglad med verden. Selvfølgelig er den der stadigvæk, verden, et sted udenfor, men kunstværket har skilt sig ud.

Kunstværket svarer kunstneren, at nu kan der ikke lægges til eller trækkes fra. Kunstværket er færdigt, når formen er så tæt, at kunstneren ikke kerer sig om, hvad den betyder. Og hun må reagere som Gud, da han havde skabt verden: »Gud så, at det var godt«.

At stoffet kommer til sig selv er ikke en rationel figur, som dialektikken hos Hegel eller Marx. Det sker ikke efter et skema, men i en åben situation, som består af uendelige muligheder, som let forspildes. Det skyldes, at farver, ler og gips ikke er tegn; men materiale, der rummer uendelig mange partikler, som samles uden nogen fastlagt kode eller regel.

Uden at stå med de uendelige muligheder på kanten til intet er der ikke tale om kunst, men om kulturelle begivenheder, skik og brug. Det har vi også brug for, for fællesskabets skyld.

Kunsten kender kristendommens tredie figur, Helligånden, som viser sig når den vil, og som man må vente på.

Jeg tror ikke, at der kan stilles generelle krav til kunsten i kirken. Forud for skabelsen af et værk. Vi må som Cézanne male, som om vi aldrig havde malet. Derfor kan man ikke stille krav om anvendelsen af kendte symboler eller billeder til bibelhistorien. Der kan ikke

heller stilles dogmatiske eller brugsmæssige krav. For verden i 1995 kender symbolerne og de gamle billeder ikke. Kun i dialogen mellem kunst og menighed og i værkets møde med de bibelske tekster i kirken, kan det afgøres, om et kunstværk er kristendom eller det er en afgud, som skal smides ud.

Det er fint, at regeringen vil have nogle kulturelle begivenheder, men kunst bliver det ikke uden om en dialog med Akademiet om kunstværkerne. Det er fint, at den tidligere kirkeminister gav menighedsrådene ret til at bestemme over ny kunst og nyt inventar til kirkerummene. Men det er farligt, at menighedsrådene ikke er tvunget til en dialog med kunsten, eller kunstens institution, Akademiet. Uden kunsten spejler menigheden blot sig selv og fortiden.

Kulturfonde er udmærkede til kultur. Om de har forstand på kunst er tilfældigt. Som det er ingeniører, der gør ingeniører til ingeniører er det kunstnere der gør kunstnere til kunstnere.

Asger Jorn var behård i sin kamp for kunstnerens autoritet i vurdering af kunst. I en diskussion med billedhuggeren, professor Willy Ørskov om kunstuddannelse siger

han: *»Spørgsmålet er om Akademiet kan skære igennem alle forfalskede autoritetsprincipper og fastholde det eneste sande, det, der er identisk med begrebet autor, forfatteren eller skaberen, den, der udvikler de primære og oprindelige idéer....«*

Kirkerummet er ikke et museum eller et galleri. I kirken møder kunstværket en menighed, som samles om biblens tekster. Perspektivet i de kristne tekster er Kristi opstandelse.

Al kunst er forsøg på at skabe liv opad døden.

Opstandelsens fortælling sætter kunsten i krise. Før denne fortælling har lydt fastholder kunstværkerne det uforståelige, døden, i sin mest uforståelige og i sin skarpeste form. I Zerrissenheit.

Efter at denne fortælling har lydt, er kunstværkerne ligegyldige.

Der findes ikke kristen kunst i almindelighed, men kristen kunst er kunstværket i kirken.

Kristendommen kræver den skarpeste og mest nutidige kunst, og fortællingen om påskemorgen siger, at også kunsten kan vi roligt vende ryggen til og leve livet.

Med det paradoks vil jeg slutte. Fastholdt et sted mellem Barnett Newmans sprækker og Astrid Noacks plastelina.

Overleve er ikke alt

Rektor, dr. theol. Ole Jensen

Det er ikke sært, at vi har modstand mod at tage stilling til organdonation og transplantation. Ligesom flere andre nye medicinske teknikker forekommer transplantation os at krænke nogle ældgamle ur-forbud. Forbud, som vi ikke kan forklare rationelt, men som vi alligevel føler afsky ved at overtræde. Fra en ur-forbudssynsvinkel kan transplantationer af store organer ses som en slags teknisk kamoufleret kannibalisme.

For Gud ved hvilken gang har sundhedsstyrelsen iværksat en oplysningskampagne om transplantation og organdonation. Det er ikke få midler, der nu igen postes i en »oplysningsindsats«, der skal få os til at følge kampagnens løsen: »Tag stilling – sammen med dine nærmeste«. Det har man nemlig hidtil ikke kunnet få danskerne til. Det er slet ikke gået, som de fleste i transplantations-establishmentet gik ud fra, da hjernedødkriteriet blev indført: At vi alle ville klappe i vore små hænder og straks melde os som donorer, bevægede over, hvad de dog kan, de forskere og kirurger, og benovede over at få lov at give os selv bort i små dele. For det er jo dog så indlysende godt, ikke sandt? Når vi alligevel er døde, så kan jo nogle andre

blive hovedrepareret med de tiloversblevne reservedele.

Danskerne har overhovedet kun i ringe grad meldt sig, hvad enten det er som potentielle donorer, eller det er i udnyttelse af muligheden for at frabede sig at blive brugt som donor. Donorregisteret skranter. Så på med vanten: Ny kampagne!

Dilemma

Men det er hårde odds, Sundhedsstyrelsen er oppe imod. Når det er så svært at tage stilling til spørgsmålet om organdonation, skyldes det blandt andet, at spørgsmålet bringer os i et helt ufremkommeligt dilemma mellem barmhjertighedsetik og ur-forbudsetik.

Filosoffen Lars-Henrik Schmidt gør opmærksom på, at et samfunds grundorden ikke mindst består i det, vi ikke gør. Det er hos os sådanne ur-forbud som forbuddene mod drab, incest og kannibalisme – ligskænderi kunne godt føjes til. Men, fortsætter Schmidt, vort ubehag ved flere af de medicinske »fremskridt« skyldes formentlig at de - kamoufleret bag teknik – krænker ur-forbuddene. Når en kvinde kan bære og føde sin datters foster, så hun på én gang bliver dets mor og bedste-

mor, er der tale om en slags teknisk kamufleret incest. Abort og udtagning af store iltede organer i transplantationsøjemed er teknisk kamufleret drab. Og transplantation af store organer er en slags teknisk kamufleret kannibalisme. Formentlig er disse forbud urgamle. De stammer antagelig tilbage til langt før historisk tid. Og der er noget irrationelt over dem. Forbuddene er ikke begrundede. De er bare tabu, forbudt af metafysiske og religiøse grunde, der ikke uden videre kan forklares rationelt. Alligevel lever de. Vi overtræder dem virkelig normalt ikke. Overtrædelser af dem anser vi for afskyelige. Kun teknisk kamufleret er der her sent i den vesterlandske epoke opstået faktiske overtrædelser. Men vi reagerer også – med ubehag. Blot kan vi ikke give rationelle grunde til ubehaget, og så står en argumentation svagt i en tidsalder, der søger at undgå metafysik og religion, og hvis videnskabsprægede offentlighed har tendens til ikke at anse andet end rationel argumentation for gyldig.

Derimod kan der føres en slags rationel argumentation for buddet om barmhjertighed. Dels taltaler det os, fordi det appellerer til handling ved ikke at være et forbud, men et påbud. Det kan vor frigørelses- og handlingsfikserede kultur godt lide. Dels forekommer det i hvert fald mennesker fornuftigt, at der vises vore artsfæller, andre mennesker, barmhjertighed.

Vi kunne selv komme i den situation, hvor vi har brug for det. Barmhjertighedsetikken er langt yngre end urforbuddenes etik. Den er blevet til – ser det ud til – hos de gammeltestamentlige profeter (fra omkring 600 f.Kr.) og hos Jesus; siden fortællingen om den barmhjertige samaritan har barmhjertighedsetikken bidt sig fast i den vesterlandske kultur og bredt sig herfra. Selv om vor kultur muligvis er mere »efter-kristen« end »kristen«, er det en kristen etik som barmhjertighedsetik, der har vundet enormt terræn i form af humanisme. Den bærer alt, hvad der hedder sundhedsvæsen og socialvæsen, al velfærdstænkning.

I Europa har der åbenbart gennem mere end to tusind år ligget en tidsindstillet bombe og tikket: konflikten mellem urforbuddenes etik og barmhjertighedsetikken. Hvorfor udløses den først nu? Fordi barmhjertighedsetikken tåler at sækulariseres, dvs. tåler at løsrives fra metafysik og religion. Vor tidsalder er stærkt præget af sækularisering, af løsrivelse fra metafysik og religion. Men urforbuddenes etik hviler i metafysik og religion. Derfor detonerer bomben nu. Men dilemmaet opløses ikke. Barmhjertigheds-etikkens tilsyneladende rationalitet gør, at det forekommer så indlysende rigtigt at hjælpe andre i nød med bl.a. transplantationer. Den rationelt formulerbare barmhjertighedstanke kommer til at legiti-

mere den kamouflerede krænkelse af ur-forbuddene. Men dilemmaet er der stadig, for ur-forbuddene lever stadig, vi kan ikke vriste dem af os. Det viser sig i ubehaget. Men vi kan heller ikke begrunde dem, før vi eventuelt igen i en ny menneskehedsfase genfinder visse nødvendige metafysiske begrundelser for vore handlinger og undladelser.

Det er altså på ingen måde mærkeligt, at danskerne har svært ved at tage stilling til spørgsmålet om organdonation og transplantation. Det er forståeligt, at man udskyder en umulig afgørelse længst muligt. Dermed være ikke sagt, at det er det bedste at gøre. Men skepsis og tvivl er forståeligt.

Døden på retræten

Foruden det, at selve transplantationsideen kan være svær for os at acceptere, kommer organdonationerne også i konflikt med vores respekt for døden.

For det første er i manges øjne, også i mine, hjernedøds-kriteriet slet ikke et døds-kriterium, men højst et dødsproces-begyndelses-kriterium. At hjernens død er indledningen til døden i det hele taget, er klart nok. Men vi er mange, der mener, at man først er død, når hjerteslag og puls er ophevet. Vi betragter ikke en hjerne-død som en »afdød«, endsigte et »lig« – for et lig er koldt. Og vi mener ikke, at man kan holde en afdød »i live« med forskellig behandling, indtil organerne fjernes.

Det er også efter nogles mening sygeplejeetisk problematisk. Folketingets vedtagelse af, at en hjernedød er død, er ikke en objektiv konstatering, men en livsanskuel-sesmæssig vedtagelse, som vi i et frit samfund må have lov at bestride, medmindre man vil tvinge os og bringe os i den forfulgte dissidents situation. Folketingsvedtagelsen har de facto gjort os til døds-dissidenter. En dissident er jo en livsanskuel-ses-afviger.

For det andet forekommer det mig sundt, at mange er ubehagelig tilpas ved at få døden reduceret til en slags skrotning, så et lig skulle kunne sammenlignes med reservedele. Mange får fornemmelsen af slagtning eller ligskænderi ved transplantationsforehavendet.

Skal sådanne dybe, gamle følelser ikke tages alvorligt, så irrationelle de end måtte forekomme? Er det ikke betænkeligt, at døden nu gennem mindst femten år har været tvunget på retræten, da man først suspenderede sekstimers-reglen, dernæst gik ind i mellemlandet mellem liv og død (hjernedøds-kriteriet) og nu – f.eks. i USA og Canada – foreslår et delvis-hjerne-døds-kriterium (»the higher brain definition of death«), så f.eks. fødte, anencefale børn slet ikke er at regne for levende mennesker? På samme glidebane finder vi kravene om, at vi skal indføre aktiv døds-hjælp som endnu et skridt på dødens retrætegang. Spørgsmålet er: Hvad vil der ske med vort fælles liv i samfundet, hvis døden fra-

tages karakter af en absolut grænse, en ukrænkelighedsgrænse, et tabu? Vil vores kultur så ikke glide i retning af, at heller ikke livet respekteres, så vi f.eks. giver os til at skelne mellem nyttigt og unyttigt liv, meningsfuldt og meningsløst liv – og sorterer derefter?

Det forekommer mig, at det er nødvendigt at fastholde den absolute respekt for døden, selv om den kan forekomme irrationel. Ellers forenkler vi også det dilemma, vi står i, når vi skal tage stilling til, om vi vil donere egne eller en nærtståendes organer. Dilemmaet er ikke blot et valg mellem et hensyn til, at sørgende pårørende kan få lov at følge deres kære hjernehjertedøde pårørende helt til døden (hjerthedøden), og et hensyn til, at et andet menneskes liv kan reddes ved, at det får et rask organ indtransplanteret. Hvis der ikke er mere at sige, kommer det – moralistisk – til at se ud som et dilemma mellem en egoisme og en altruisme fra de sørgendes side, hvor de naturligvis burde opgive egoismen. Dette er imidlertid en reduktion af dilemmaet, fordi man har udeladt den tredje faktor, respekten for døden. Det er ikke – eller i hvert fald ikke blot – af en slags egoisme, men af respekt for dødens ukrænkelighed, at mange afslår selv at blive eller lade deres pårørende blive organdonor. Det er for ikke at komme ind i feltet af krænkelser af døden.

Et forklaringsproblem?

Gennemgående er danskerne skeptiske over for hele transplantationshurlumhejet, og spørgsmålet er, om de ikke også har deres gode grunde. Det skulle jeg mene.

Jeg tvivler da også på, om en ny kampagne kommer til at betyde noget særligt. For danskerne bryder sig helt klart ikke om at blive talt ned til, som nogle politikere gjorde det ved EF-følgeafstemningerne, hvor det blev gjort til et »forklaringsproblem«, at vi stemte imod; politikerne havde ikke været dygtige nok til at informere om Unionens lyksaligheder. Underforstået: Hvis vi bliver oplyste nok, så vil vi naturligvis sige ja – både til Unionen og til at blive donorer. Der er nogen, der åbenbart ikke kan forestille sig, at man hverken er dum eller uoplyst, men alligevel siger nej, fordi man finder det forkert eller har sine grunde til at være i tvivl. Undertiden fristes jeg til at tænke, at det tværtom er visse politikere og visse eksperter, der er dumme og uoplyste – dumme på alt andet end deres snævre felt, menneskeligt og folkeligt uoplyste. Og så bryder danskerne sig absolut ikke om at blive gjort til genstand for mission, hverken religiøs mission eller den sækulariserede moralistiske mission, vi bestandig udsættes for af kampagner om dit og dat, tobaksrygning, alkohol, fed mad osv., og som – igen i kraft af det nedladende i attituden – får os til at føle os lidt skamfulde og uartige,

selv om det er helt urimeligt. Mere eller mindre udtrykkeligt tænker vi: Vi kan godt uden formyndere. Lever vi bare for at leve længe? Eller lever vi for noget andet end os selv og vores egen optimale overlevelse? Sundhedskampagnerne synes at forudsætte, at vi alle er supernarcissister, for hvem livet er et ensomt, privat sundheds- og livsforlængelsesprojekt. De kan åbenbart ikke fatte, at mange hellere vil leve stærkt og dø et par år yngre, fordi der er opgaver i verden, der måske koster noget, eller fordi glæde er vigtigere end pietistisk forsøgelse.

Sundhedsstyrelsen gør sig ganske vist i sit nye materiale meget umage for at undgå disse faldgruber. Det hævdes, at man kun vil oplyse for at få folk til at tage stilling, enten for eller imod. Men man spørger sig selv: Hvorfor al det postyr, hvis det ikke er for at skaffe kirurgerne noget at skære i? Hvorfor er det at tage stilling et gode i sig selv? Hvis det ikke er for at få flere til at sige ja, forekommer det mere logisk at spare oplysningspengene.

Ære og ærinde

Tillad mig en slutbemærkning, som jeg kun meget tøvende gør.

Lever vi bare for at leve længe? Eller lever vi for noget andet end os selv og vor egen optimale overlevelse, spurgte jeg.

Alle mennesker, som vi beundrer, lever for noget andet end deres egen overlevelse. Det gælder

masser af ganske almindelige mennesker, der holder vores fælles menneskeliv i gang med mængder af uanselige gode gerninger. Forældres omsorg for deres børn. Børns omsorg for deres forældre. Venners, naboers, kollegers hjælp-somhed. Og meget, meget andet. Uden dagliglivets mængder af uanselige gode gerninger, ville livet for længst være gået ad helvede til. Og så gælder det dem, der gør det ekstraordinære, dem, der er parat til at sætte livet ind for noget, fordi livet ellers vil blive forfærdeligt. Václav Havel efter 1977; han nægtede at gøre, hvad alle gjorde i hans land: trak sig tilbage på selvopholdelsen, hvad der fik fælleslivet til at smuldre. For ikke at tale om Jesus fra Nazaret, der er blevet selve billedet i vor kultur på selvhængivelse i stedet for selvopholdelse. Hans ærinde var ham vigtigere end ham selv og hans overlevelse.

Havel kaldte det forskellen mellem at leve æreløst og at leve med »ære«. »Det er bedre slet ikke at leve end at leve uden ære«, sagde han på et tidspunkt i 1977. Og da han således ophørte med blot at bringe sig i sikkerhed, men risikerede sit liv, fik han paradoksalt nok kræfter til at overleve mere end fire års tugt- og arbejds- og en skånselsløs, psykologisk raffineret forfølgelse fra regimets side indtil dets fald i 1989.

Begrebet ære er forsvundet fra vores verden med sækulariseringen, forsøget på at leve uden me-

tafysik og religion. Det sagforhold, ordet dækker, er heldigvis ikke forsvundet. Dagliglivets uanselige gode gerninger og de ekstraordinære uundværlige gerninger giver dem, der gør dem, ære. Men når begrebet og ordet (næsten) er forsvundet, bliver det sværere at fastholde sagforholdet. Sagforholdet forsvinder således fra den offentlige argumentation, som skal klare sig med rent rationelle grunde. Men det reducerer argumentationen. Det er det, der sker, når Sundhedsstyrelsen – som jeg sagde – synes at forudsætte, at vi alle er supernarissister, for hvem alene selvopholdelse og overlevelse for overlevelsens egen skyld tæller. Men sagforholdet bag begrebet og ordet ære har det også skidt af en anden grund: alt for mange mennesker i det moderne samfund har en forringet mulighed for at leve i forhold, hvor de uanselige gode gerninger kan komme til udfoldelse; de er ensomme. Og alt for mange moderne mennesker har svært ved at se, hvor de kan gøre en indsats for livets fremme i arbejde eller fælles folkelig ansvarlighed. Enten har de slet ikke arbejde, eller arbejdet

forekommer meningsløst, eller de kan ikke se, hvor de skulle kunne trænge igennem med en folkelig indsats. Nogle af disse sidste bliver alkoholiserede eller det, der er værre. Andre giver sig til at smide med brosten på Nørrebro. At have et »ærinde« med sit liv er næsten lige så svært at se, som at se meningen med ordet »ære«.

Jo tommere livet bliver på denne måde desto mere klamrer vi os, mærkeligt nok, til ren overlevelse. Og sundhedsvæsenet skævudivikler sig til en slags mekanisk overlevelsesservice.

Tænk, hvis alle kunne leve deres liv med et eller flere påtrængende, for andre livsnødvendige ærinder – nogen eller noget at leve for! Hvis man så nåede det, de gamle kaldte »støvets år«, ville man ikke have så travlt med at få livet forlænget, når kroppen var ved at være slidt op. Man ville bedre kunne dø, i stedet for den ynke at skulle repareres i hoved og røv, ofte for blot at få en tom livslængelse uden ærinde og ære. Hvis livet har rummet selvhengivelse, er det mindre nærliggende, at det skal ende i ren selvopholdelse.

Dåben som rettighed?!

Overvejelser over forholdet mellem teologi og kirkeret i den aktuelle situation

*af sognepræst, dr.theol. Bent Flemming Nielsen,
Fredens kirke, Odense*

Dåben er en gave. Det er nok den enkleste sammenfatning af den lutherske, folkekirkelige dåbsopfattelse, man kan tænke sig. Det er en forståelse, som kan udledes både af ordene fra Markusevangeliet om at lade de små børn komme til Jesus og af kirkens bekendelsesgrundlag i Luthers lille katekismus og den augsburgske bekendelse.

Det andet ord fra overskriften er ordet »rettighed« – »Dåben som rettighed?!«, står der. (Udråbstegn og spørgsmålstegn tager jeg selv ansvaret for, redaktionen har kun givet mig selve titlen, ikke tegn-sætningen.) Hvordan kan en gave være en rettighed? Er det ikke sådan, at vi, i samme øjeblik vi taler om »rettigheder« og »pligter«, bevæger os på et helt andet plan, end når vi taler om gaver? Det tror jeg, man må sige ja til. Sådan forholder det sig da også, når vi ser på sammenhængene, hvori ordene dukker op. I kirkens bekendesskrifter (trosbekendelse, katekismus og den augsburgske bekendelse) og i liturgien, som bruges ved barne-dåb i kirken, siges der faktisk intet om »rettigheder«. Ordet »rettighed« hører hverken hjemme i Bi-

bel eller bekendelse, men det hører derimod hjemme i en anden bog, nemlig i *Kirkeretten*, altså i den kirkelige jura. I kirkeretten har vi med nogle spørgsmål at gøre, som drejer sig om de mere formelle krav og retlige former i kirkens liv. I Danmark, hvor vi har noget så usædvanligt (i international sammenhæng) som et *Kirkeministerium*, der er undergivet det parlamentariske styre, bliver kirkeretten udtryk for den lovgivning, Kirkeministeriet gennemfører. Kirkeretten kunne således kaldes en sammenfatning af det regelsæt, som gælder for folkekirkens administration. Kirkeministeriets departementschef, Preben Espersen, definerer i en bog fra 1993 netop kirkeret som »en redegørelse for gældende (dansk) ret på det kirkelege område.«¹

Det er en tanke værd, at det, som i teologien fornemt defineres som »gave«, og hvis forståelse forplumres, når vi kalder det et krav eller en rettighed, dét bliver i juraen netop til en »rettighed«. Således hedder det f.eks. hos departementschef Espersen: »Folkekirkens præster har *dåbspligt*. Præster

kan ikke nægte nogen, der er døbt eller som gennem forældre eller selv fremsætter ønske om dåb, adgang til medlemskab af folkekirken.«² Folkekirkens medlemmer har altså *en ret/rettighed* til at få deres børn døbt. Heraf følger med juridisk logik præsternes pligt til at døbe.

Megen forvirring i den kirkelige debat ville kunne undgås, hvis man holdt disse to planer, teologi-ens og juraens, klart adskilt. Og dog: teologi og jura skal heller ikke holdes så adskilt, at de mister forbindelsen. For der er netop en forbindelse. Jeg vil mene, at den kirkelige jura må have det som sit overordnede sigte ikke alene at tilsikre, at regelsættet holdes, men at de kirkelige handlinger, gudstjenesten, medlemsforholdene osv rent faktisk fastholdes i en sådan form, at det tjener det, som er kirkens egentlige sag, kort sagt evangeliet og dets forkyndelse. Kun hvis det f. eks. kan vises, at dåben, således som den forstås teologisk-kirkeligt, er tjent med i juraen at blive behandlet som en rettighed, kan juraen siges at være det, den skal være. Hvis juraen fjerner sig fra dette teologiske ankerpunkt og bliver selvtilstrækkelig, således at den på egenmægtige juridiske præmisser begynder at foreskrive teologien og kirken, hvorledes evangeliet skal forkyndes og virke, eller hvorledes præsterne skal forholde sig ved begravelse eller dåb, så er den på afveje. Baggrunden for denne artikel er netop

en betænkelighed fra min side vedrørende dette spørgsmål. Men først noget om den bibelske og lutherske dåbsforståelse.

Dåbens billeder

Når vi skal sige, hvad dåben er, kommer vi ikke udenom at bruge forskellige billeder. Dåbshandlingen, som i teologisk sprog kaldes en sakramental handling, består i en sammenknytning af dåbskandidaten og den opstandne Kristus. Det er en begivenhed, som i sine perspektiver bryder med en 'almindelig' dagligdags virkelighedsforståelse. På tværs af tid og rum gøres i dåben en sammenhæng gældende, som vi kun vanskeligt kan tale om. Vort moderne sprog er blevet påfaldende fattigt til at udtrykke den slags sammenhænge, samtidig med at det er blevet beriget på utallige andre måder. Vi får bunker af nye ord såsom 'harddisk', 'air-bag', 'laserkontrol' og meget mere af samme skuffe. Men ord, som udtrykker nære livsforhold såsom 'stedfortrædelse', 'miskundhed' og 'fripøstig' indsnævres og stivner i deres betydning, eller de glider helt ud af sproget, uden at andre ord bliver sat i stedet. For at tale om dåben har vi imidlertid brug for sådanne ord. Forbindelsen mellem Kristus, hans død og opstandelse og den døbtes eget liv bryder en snæver teknisk virkelighedsforståelse. I den døbtes liv ophæves på et vist plan – som vi senere skal se – skellet mellem fortid, nutid og

fremtid. For et moderne, teknisk skolet og tænkende menneske, som normalt ikke tænker over religiøse eller rituelle sammenhænge, kan dette synes yderst problematisk eller direkte uforståeligt.

Det problematiske ligger som antydnet i, at vi næsten alt for godt har lært at regne med, at kun et fornuftsbetonet, rationelt sprog kan tale om virkeligheden. Realiteten er imidlertid noget andet. Betragter man et barns samtale med moderen, så er den normalt alt andet end 'fornuftig'. Alligevel kan det ikke nægtes, at en sådan snak kan have tæt kontakt til virkeligheden. Langt tættere end en teknisk beskrivelse, f.eks. Det samme gælder alle andre sammenhænge, hvor livet er påtrængende og nærværende: i mødet med kærligheden, skylden og døden. Samt i forholdet til Gud. Generelt sagt, så forstår man bedst sådanne virkeligheder ved et såkaldt metaforisk, dvs billedligt sprog. Billeder kan i denne sammenhæng noget, som kun vanskeligt eller måske slet ikke kan siges af det 'fornuftige' sprog uden billeder. Måske er ét af de væsentligste problemer for den nuværende forkyndelse dette, at vi *igen* skal lære at forstå billeder. Meget kunne tyde på, at vi næsten har glemt det. Og et billede, der ikke mere forstås som et billede, men som en slags udtryk for den fysiske virkelighed, bringer større forvirring end gavn. Det kan man iagttage i de nyreligi-

øse bevægelser, hvor man på moderne rationalistisk vis tolker virkelighedsbillederne, som om det var udtryk for en slags ny supervidenskab. Den moderne teknologiske kultur har således beredt vejen for et bestemt synsbedrag, som snyder os for fortællingernes og billedernes farvede verden, og i stedet tilbyder en pseudoreligiøs new-age 'videnskab'.

Hvad er da dåbens billeder? I den kristne tradition tales der ofte om dåben som en 'ny fødsel' eller en 'genfødsel'. (Hvilket selvsagt ikke skal forveksles med new-age tanken om *reinkarnation*. I sin moderne vestlige version er denne tanke netop en rationalistisk forvrængning af et oprindeligt religiøst billedsprog.) Den døbte 'fødes' til et liv under det Guds ord og løfte, dåben skænker. Vi har udtryk som 'livets kilde' (DDS 402), der spiller på denne tankegang om kilden, der føder alt liv. Fødselsbilledet er utroligt stærkt. Det bygger på overgangen fra ubestemmeligt ingenting til kvalificeret liv. Luther uddyber talemåden dette billede ved i sin lille katekismus ikke alene at tale om fødslen, men også om det modsatte, om drukningen. I rituel, sakramental forstand druknes det naturlige menneske i dåben. Det vil sige det menneske, som er uden tillid til Gud – mennesket som lever kun for at tilfredsstille sit eget begær. Det menneske, vi alle rummer en god del af. I billedlig forstand lever den døbte derfor i en daglig

kamp mellem det onde, druknende og det sande, nyfødte menneske, som begge er til stede i én og samme person. Den kristne eksistens kan siges at bestå i denne kamp, kampen mellem mistro og selvtilstrækkelighed kontra et liv i tillid og åbenhed. Det døbte menneskes kamp varer ifølge Luther ved, indtil vi er begravet under tre alen jord eller hensat som aske i en urne.

Lidt liturgisk historie

Når man med baggrund i nutidens folkekirkelige dåbspraksis ser tilbage på den historiske lutherdoms dåbsopfattelse, således som den kommer til udtryk i bekendelsesskrifterne og ritualerne, så bliver man umiddelbart slået af den alvor, hvormed der dengang taltes om dåb. I den augsburgske bekendelse artikel 2 (om arvesynden) regnes der med, at arvesynden er en så voldsom realitet, at den »fordømmer dem, der ikke genfødes ved dåb og Helligånd, og pådrager dem evig død.« Ifølge denne klassiske lutherske opfattelse fødes mennesket altså ikke til en neutral tilværelse, hvor man kan vælge det ene eller det andet, men man fødes som en gudsoprører og en synder, der intet andet har at forlade sig på end Guds nåde og barmhjertighed, således som denne kommer os i møde i dåben. Dåben bliver da ikke en smuk kirkelig skik, som man eventuelt kan lade sine børn få del i, når tid eller lejlighed passer, men dåben angår selve tilvæ-

relsens farligste og mest dramatiske aspekter: Derfor er den – stadig ifølge de lutherske bekendelsesskrifter – uden al tvivl »nødvendig til frelse«, som det direkte og uden mindste rysten på hænderne siges i artikel 9: *Om dåben lærer de (lutherske menigheder), at den er nødvendig til frelse, og at Guds nåde tilbydes ved dåben, og at børn bør døbes, idet de, når de ved dåben er overgivet til Gud, tages til nåde af ham. De (lutherske menigheder) fordømmer gendøberne, som misbilliger barnedåb og påstår, at børn frelses uden dåb.*³

Denne meget kontante dåbsopfattelse kunne kaldes *sakramental-realistisk*. Sakramentet – den helige handling – er en begivenhed, hvor det i virkeligheden drejer sig om liv eller død, om frelse eller fortabelse. Dåben er ikke noget, som man for en sikkerheds skyld kan give sine børn som et tilbud, således at »de jo altid kan tage stilling til den senere«. Men dåben er i sig selv en afgørende begivenhed for menneskets gudsforhold. Dåben føder reelt mennesket til en ny værdighed og på en ny plads i forholdet til Gud. En plads og en værdighed som Guds barn, som mennesket ikke har af sig selv uden dåb. Derfor kan den ikke undværes.

En konsekvens af denne dåbsopfattelse er det da også, at spædbarnsdåben skal finde sted så hurtigt som muligt efter fødselen. Dels var spædbarnsdødeligheden meget stor helt op til vort århun-

drede, dels betød dåbsrealismen, at man ikke kunne tillade sig at tage nogen chancer. Ifølge tankegangen kan forældre komme til at pådrage sig et frygteligt ansvar ved at udskyde deres børns dåb. Derfor viger Danske lov da heller ikke tilbage for at *fastsætte en straf* »af 20 lod sølv« for de forældre, som ikke havde døbt deres børn inden 8 dage efter fødselen⁴. Man må her huske, at vi befinder os i tiden før religionsfriheden blev indført ved grundloven i 1849. I 1827 (inden grundloven) bortfaldt dog brugen af borgerlig straf som middel til at gennemføre dåb. Ved dåbstvangens ophævelse blev det imidlertid pointeret, at der fortsat bestod en »kirkelig Forpligtelse til Barsedaa, som fremdeles vil paa-hvile Medlemmerne af Folkekirken.«⁵ Dåben var altså en lovbe-falet pligt for forældre omend de borgerlige sanktioner mod dem, der ikke opfyldte denne pligt, ef-terhånden faldt bort.

Alvoren i dåbsopfattelsen i den gamle lutherske kristendom understreges på flere andre punkter, som for et moderne menneske er temmelig ubegribelige. Ordene *Modtag det hellige korsens tegn både for dit ansigt og for dit bryst, til et vidnes-byrd om at du skal tilhøre den kors-fæstede Herre, Jesus Kristus* er i virkeligheden en sidste rest af en æld-gammel *exorcistisk indledning*. Hans Tausen bragte den til Danmark, og den findes både i den første danske lutherske kirkeordning, Kirkeor-dinansen 1537/39⁶ og i Danmarks

og Norges Kirkeritual fra 1685⁷, hvor der umiddelbart forud for korstegningen siges: »*Far ud du ureene Aand og giv den hellig Aand rum*«. Denne yderst dramatiske udtalelse blev slettet og afskaffet i 1783 ved kongelig anordning.

Dåben i det nye testamente

Bag denne sakramentale realisme, som vi finder overalt i reformationstidens lutherske skrifter, ligger en dåbsforståelse, som bygger ikke mindst på nogle centrale ud-sagn fra apostelen Paulus i brevet til romerne, det sjette kapitel. Tankegangen er kort sagt denne, at et menneskes liv og livshistorie i då-ben knyttes sammen med Kristus og hans livshistorie. I sin livshistorie gik Kristus en ganske bestemt vej. Han blev taget til fange, yd-myget, pint, dræbt og døde og blev lagt i graven. Men denne ned-adgående vej førte ikke til hans ud-slettelse. Menneskeligt set lignede den måske nok en fiasko, men i virkeligheden – i Guds perspektiv – var den en sejr. Det blev klart påskemorgen, da Gud gjorde alle fjenderne, både djævelen, dommen, skammen og døden til intet ved at oprejse Kristus fra de døde. Kristus sejrer over alle det virke-lige livs fjender ved at tage dem på sig og »indefra« knuse dem. Han er netop opstanden fra de døde – ikke fra de succesrige blandt de le-vende.

Denne underlige livsvej gennem kors og død gøres i dåben til det døbte menneskes egen: »Vi blev

altså begravet sammen med ham (Kristus) ved dåben til døden –« siger Paulus (Rom 6,4). I dåben møder mennesket således sakramentalt sin egen undergang, sin egen begravelse. Og underforstået er det, at hvis vi mødte den alene, så var det ude med os. Så var dødens, skyldens og syndens kræfter for stærke. Men netop fordi det er dåb, det drejer sig om, så møder mennesket ikke sin undergang alene, men sammen med Kristus: »Vi blev altså begravet *sammen med ham*«. Sammen med *ham*, nemlig, for hvem undergangen var vejen frem til opstandelse; sammen med ham, som sejrede over fordærvets magter ved at besejre dem indefra. Derfor kan Paulus fortsætte: »- for at også vi, sådan som Kristus blev oprejst ved Faderens herlighed, skal leve et nyt liv.« Opstandelsens kræfter, som var virksomme i Kristus selv, bliver altså den nye virkelighed for den døbtte efter dåben. Som et døbt, kristent menneske kan der leves med ens egen undergang og nederlag som var det ren og skær fortid! Også med de nederlag, som først møder mig i morgen eller om en uge eller om et år. I dåben forudgribes alle de katastrofer, som måtte ramme mennesket på dets livsvej. Ikke alene forudgribes de. Men de bringes sammen med den Kristus, som ved sin opstandelse har besejret alt, hvad der kan true et menneske. Derfor kan et døbt menneske netop leve med bevidstheden om sit eget livs fallit, svigt, tab og li-

delser. Det skyldes ikke en blind optimisme, men det skyldes, at i dåbens sakramente er Kristi sejr over alle tilintetgørelsens kræfter allerede virksom nutid for den døbtte. Derfor kan et menneske i troen på dåbens virkelighed også med åbne øjne gå den største ødelæggelse i møde, nemlig døden. På en dyb måde knyttes det perspektiv, at alt levende skabt skal dø, i dåben sammen med livet selv. Det viser sig i ritualerne på den måde, at samme indledningsord, som lyder ved enhver barnedåb, gentages forud for jordpåkastelsen ved en begravelse: *Lovet være Gud, vor Herre Jesu Kristi fader, som i sin store barmhjertighed har genfødt os til et levende håb ved Jesu Kristi opstandelse fra de døde.* (Første Petersbrev 1,3)

Dåben forstået på denne måde er nok sakramentalt realistisk, men den er dog ikke magisk. At dåben ikke er magisk viser sig for en paulinsk og en luthersk opfattelse deri, at nok bliver alt dette skænket og lovet et menneske i dåben. Og det står fast på Guds ord og løfte. Det betoner Luther i den lille katekismus. Men det er ikke en mystisk eller magisk virkelighed, som forvandler menneskets liv ved et eller andet hokus-pokus. Det er derimod noget, som bliver talt til menneskets *tro*. Den døbtte skal faktisk *høre*, at hans liv er forbundet med den opstandne Kristus' liv igennem den hellige dåb, for at han kan tro det. Og i denne tro, som tager sin begyndelse i det, der bliver hørt, kan menne-

sket leve. Troen er derfor ikke blot en intellektuel meddelelse af viden, men den er en tillid til Guds løfter. En tillid, som holder mennesket oppe imod alt, hvad der kan true. Troen er hverken en betaling eller en betingelse, men den er snarere dåbens vilkår.

Teologi og jura

Sammenligner man dette tilbagemæk på tidligere tiders dåbsteologi og ritualer med den dåbsopfattelse, som i praksis fungerer i folkekirken i dag, så melder der sig nogle karakteristiske forskelle. Fremfor noget må det vel tilskrives Grundtvigs indflydelse, men også oplysningstidens ånd og grundlovens indførelse, at enhver tanke om tvang i forbindelse med dåb i dag fornemmes som en uting. Uanset hvor store ting der stadig siges om dåben, så er tanken om at gennemføre denne ved tvang utænkelig. Vi har forstået, at alle væsentlige ting i tilværelsen må tilegnes i frihed. Det gælder også kirkens forkyndelse og handlinger – ja, det gælder netop dem.

Det var i god overensstemmelse med det gamle syn, at man fastholdt om ikke dåbstvangen, så dog *dåbsforpligtelsen*. De strenge påbud om at døbe var netop begrundet i en forvisning om to fundamentale betingelser for menneskelivet. Den første var denne, at kun på Guds nåde og barmhjertighed kan et menneske leve og dø. I sig selv er mennesket overladt til syndens og djævelens terror. Den

anden var denne, at Guds nåde og barmhjertighed reelt er til stede og tilbydes i den hellige dåb. For *nådens og evangeliets skyld* måtte kirkeretten altså være tvingende og tilmed (i en periode) tage straffeforanstaltninger i brug for at noget værre ikke skulle indtræffe. Spørgsmålet til den moderne kirkeret er da, om det samme kan siges på de nuværende betingelser. Er kirkerettens nuværende bestemmelser, der hvor de optræder som retlige bindende forskrifter, også begrundet i en forpligtende forståelse af nåden, sakramenterne og evangeliet? Eller er de bestemt af andre hensyn, f.eks. folkekirkenes ønske om dog at bevare så stort et medlemstal som mulig, eller af tjenestemandlovens bestemmelser, eller forvaltningsloven eller andre love? Altså love, der ikke i sig selv kan siges at bygge på en forståelse af kirkens sag og evangeliet, men som tværtimod blot gøres gældende, fordi de nu engang er vedtaget?

Og hvordan forholder det sig med den nutidige dåbsforståelse? Er f.eks. den talen om dåben som 'tilbud' forenelig med en luthersk dåbsteologi? Hvad med dåbens nødvendighed? Også præster, der som jeg selv stærkt betoner dåbens sakramentale (nådesskænkende) karakter, vægrer sig ved ordene fra den augsburgske bekendelse om dåbens 'nødvendighed til frelse'. I dag vil vi normalt sige, at ganske vist har Gud forpligtet os til at døbe. Derfor døber vi på

hans ord. Alt andet ville være ulydighed imod hans bud og løfte. Men ingen – eller meget få – vil i dag sige, at dermed har Gud også forpligtet sig selv til at lade de u-døbte gå fortabt, således som den gamle lutherske teologi *de facto* lærte.

Af andre bemærkelsesværdige forskelle mellem før og nu kan nævnes, at de stærkt dramatiske aspekter i retning af at opfatte dåben ikke alene som en genfødselse, men også som en drukning, har vanskeligt ved at trænge igennem. Det er faktisk meget vanskeligt at forklare det lykkelige forældrepar, som taler med præsten forud for dåben, at nu skal deres barn druknes og derpå fødes én gang til! Måske er jeg for pessimistisk, når jeg siger, at hele den billedrige, dramatiske og liturgiske fornemmelse, som en sådan sprogbrug anvender, i dag stort set er gået tabt. Alligevel er der noget om det. De fleste almindelige kirke-medlemmer opfatter i dag nok dåben som en lidt ubestemmelig, men absolut festlig velsignelse-handling, som de da for alt i verden ikke vil lade deres barn gå glip af. Helt umulig er tankegangen omkring exorcismen. Den ville, hvis den blev udtrykt tilstrækkeligt tydeligt, i dag blive opfattet som en fornærmelse og en bagtalelse af det uskyldige barn. Så det er altså sin sag at ville vende tilbage til en mere klassisk reformatorisk dåbsopfattelse, som nogen undertiden gør sig til talsmænd for.

Hvis det er rigtigt, at dåbsopfattelsen faktisk har bevæget sig både teologisk og praktisk-kirke-ligt, så rejser det spørgsmålet, hvor kirkeretten står. Overvejelserne i denne artikel går nu i retning af at sige, at selv om teologien (og kirkelivet) har ændret sig, så har kirkeretten ikke fulgt trop. Den har derimod tendenser til at håndhæve retlige krav, som dels er begrundet i tidligere tiders teologi, dels krav, som slet *ingen teologisk begrundelse* har, idet sådanne love som tjenestemandsløven og forvaltningsloven bruges til at sætte genstridige præster på plads i sager, som har teologisk karakter. Derfor går den kirkelige retspraksis sine egne af teologien uafhængige veje.

Nutidens forhold

En absolut væsentlig forudsætning for hele folkekirkens liv i dag er som nævnt denne, at i dag er medlemskabet frit. Det er en fri sag at slutte sig til kirken og det er en fri sag at forlade denne. Hvad der imidlertid ikke er frit, det er de forpligtelser, man påtager sig, når man nu engang vælger at være medlem. Indenfor det frie medlemskabs ramme kan der sagtens pålægges medlemmerne forpligtelser, ligeså vel som der kan pålægges embedsindehaverne forpligtelser. Tilsvarende må gælde rettighederne. Enhver rettighed indenfor folkekirken må principielt forstås som en *medlemsrettighed* og ikke som en *borgerrettighed* i

bred almindelighed. (Det gælder ganske uanset statens grundlovsfæstede støtte til folkekirken.) Dette er en konsekvens af, at kirken ikke er statens religionsvæsen, men udtryk for en fri beslutning fra en absolut majoritet i befolkningen. De retslige forhold for folkekirken skal derfor også i videst mulig omfang afspejle dette.

Det ville kræve en langt større undersøgelse, end vi her på stedet er i stand til, hvis de kirkelige love skulle gennemgås i dette perspektiv, altså undersøges med henblik på, om de virkelig afspejler denne folkekirkelige frihedstanke, eller om de er begrundet i tidligere tiders tvungne forhold eller i noget helt andet. Men lad mig fremdrage et enkelt eksempel. Det gælder det forhold, at et folkekirkemedlem kan træde ud af kirken ved at stille sig selv udenfor. Det sker i tilfælde af gendåb. »Udtræden af folkekirken sker ubetinget ved gendåb, uanset om vedkommende selv måtte ønske fortsat at stå som medlem af folkekirken«⁸, hedder det i kirkeretten. Der er altså handlinger, gendåb, hvorved et folkekirkemedlem kan fortabe sine rettigheder og sit medlemskab. Dette står ikke i noget modsætningsforhold til dette, at enhver frit kan blive medlem. Det afspejler blot en bestemt konsekvens af medlemskabet. Tankegangen er denne, at gendåb er en så alvorlig fornægtelse både af den lutherske dåbsopfattelse og af det faktiske menighedsfællesskab, som er

grundlagt i dåben, at gendåb medfører udelukkelse.

Man kunne så – efter min mening med god ret – spørge, hvad så med de kirkemedlemmer, der fornægter dåbens betydning og menighedens fællesskab *ved at undlade at døbe deres børn*? Som vi tidligere har set, ser den lutherske bekendelse endog meget strengt på nødvendigheden af barnedåb. Så strengt at der har eksisteret borgerlige tvangsforanstaltninger vedrørende dette. Disse er nu faldet bort, men med den bemærkning, at forældrenes pligt til at døbe børnene stadig består, men nu som en 'kirkelig' pligt. Hvad sker der, hvis et forældrepar ikke efterkommer denne forpligtelse? En 'medlemsforpligtelse', som vel at mærke hører til indenfor rammerne af deres egen beslutning om at bibeholde et kirkemedlemskab. Svaret er, at der sker absolut ingenting! Preben Espersens kirkeret fastslår (i overensstemmelse med *loven*), at det ingen konsekvenser vedrørende medlemskab har for et forældrepar, at de undlader at døbe deres børn: »Den omstændighed, at forældre undlader at lade deres børn døbe, anses ikke for tilstrækkeligt til at fastslå, at forældrene har stillet sig uden for folkekirken«⁹

En streng *teologisk grund* til at gendåb anses for udtrædelseskriterium, mens undladelse af dåb (af pågældendes børn) ikke er det, kan jeg i grunden ikke få øje på. Begge dele udtrykker foragt for kirkens

dåbspraksis og fornægtelse af menighedens fællesskab. Jamen hvorfor tager den kirkelige jura da ikke konsekvensen af dette og vælger enten at se mildere på gendåb (således at det ikke betyder udelukkelse) eller strengere på undladelse af dåb (således at det betyder udelukkelse)? Jeg kan i grunden kun få øje på en eneste grund til denne in-konsekvens, og den er ikke særlig smuk. Det er ønsket om at fastholde så mange medlemmer som muligt uden at genere dem for meget. Men denne teologiske inkonsekvens indebærer nogle problemer for præsterne. For på den ene side pålægges præsterne dåbsplicht i forhold til medlemmernes børn, hvilket historisk er begrundet i den lutherske dåbsopfattelses sakramental-realistiske tankegang. Men samtidig fratages de (præsterne) muligheden for at handle i overensstemmelse med den alvor, som den klassiske lutherske dåbsopfattelse faktisk indebærer. Så ubehageligt den end lyder, måtte en konsekvens af denne dåbsopfattelse i dag nemlig være, at kirke-medlemmer strengt blev pålagt at døbe deres børn allerede som spæde. Det ville være i overensstemmelse med deres eget ønske om at tilhøre en luthersk kirke. Et sådant pålæg ville en præst imidlertid næppe slippe alt for godt fra at fremføre i dag (rent bortset fra at de fleste – undertegnede inklusive – heller ikke ville have megen lyst dertil). Præsterne ville formentlig hurtigt under trussel om

afsked få pålæg om at lade de stakels kirke-medlemmer i fred. Med andre ord: kirkeretten pålægger *både* præsterne at forkynde strengt luthersk, men *samtidig forhindre den dem i at efterkomme det i praksis*. En sådan situation kaldes i psykologien en dobbelt binding, og den er karakteristisk for neurotiske forhold og tilstande.

Afslutning

Hvis kirkeretten og dermed rets-synspunktet stiller sig imellem et menneske og dets forhold til de kirkelige handlinger og ganske særligt dåben, så kan det næsten ikke undgås, at disse handlinger fuldstændig ændrer karakter i det almindelige kirke-medlems bevidsthed. Karakteren af gave svækkes og forvandles til noget helt andet. Tendenserne i denne retning er måske den største fare for folkekirkens liv i dag. »Da bliver dåbsattesten til en slags afladsbrev, man kan erhverve sit barn i kraft af, at man er ydende medlem af folkekirken« (prof. Theodor Jørgensen¹⁰). Derfor er det livsvigtigt for kirken (forstået som fællesskabet om ordet og sakramenterne), at den modarbejder enhver tendens i retning af at lade sig styre eller diktere af en jura, som – måske på grund af uklarheder i den gældende teologi, måske på grund af folkelige opløsningstendenser – tiltager sig magt til at bestemme over dens praksis og ganske særligt dens sakramentsforvaltning. Næst fordi kirken i yderste in-

stans kun er forpligtet på Guds ord, så må den leve med en frihed og en åbenhed på det retslige plan. Den ansvarlige evangeliske embedsførelse må ikke erstattes af en juridisk nok så velsikret ekspeditionsforretning.

Noter

1. Preben Espersen, Kirkeret. Almindelig del. 1993 s. 23
2. Preben Espersen, Kirkeret. Almindelig del. 1993 s. 63 f.
3. Den danske folkekirkes bekendelsesskrifter, v. Leif Grane; 1981 s. 51.
4. August Roesen, Dansk Kirkeret, 1976, s 77.

5. August Roesen, Dansk Kirkeret, 1976, s.78.
6. Kirkeordinansen 1537/39. Tekst-udgave m. indledning og noter ved Martin Schwartz Lausten. 1989, s. 182 note 107.
7. Danmarks og Norges Kirke-Ritual. Genudgivet af udvalget for Konvent for Kirke og Theologi. 1985, s 28.
8. Preben Espersen, Kirkeret, 1993, s.146.
9. Preben Espersen, Kirkeret, Almindelig del, s 146.
10. Votum om forholdet mellem meddelelse af dåben og oplæring i den kristelige børnelærdom, fra »Akte om dåbssagen«, Fredericia 1974, s. 8.

Hans Christensen Sthen – 450 år

Helsingør Domkirke kunne 1994 markere 450-året for salmedigteren Hans Christensen Sthens fødsel den 25. november 1544. Sthen kom til Helsingør 1565, hvor han ansattes som rektor for byens latinskole og kapellan ved Sct. Olai, indtil han 1583 lod sig lokke over sundet for at blive sognepræst ved Sct. Petri kirke i Malmø, hvor han døde 1610.

Sognepræst Jens Lyster, Notmark, som har udarbejdet Det danske Sprog- og Litteraturselskabs nyudgivelse af Sthens værker i anledning af 450-året, holdt nedenstående prædiken ved festgudsstjenesten i Domkirken søndag den 20. november 1994.

Søndagens epistel: 1. Korintherbrev kap. 3,10-17 og evangelium Mattæus kap. 11,25-30.

Af Sthens salmer blev sunget fra Den danske Salmebog: Nr. 682 »Den mørke nat forgangen er«, nr. 462 »Guds nåde højt jeg prise vil«, nr. 650 »Jeg ved et evigt Himmerig«, nr. 449 »Gud efter dig jeg længes«, nr. 505 »Hvem skal jeg klage mit sorgfulde mod«, nr. 656 »Min største hjertens glæde« og nr. 46 »Du Herre Krist«.

»Mit hjerte begærer intet uden Gud og Hans Nåde«.

*Et trofast hjerte, Herre min,
skal dig til rede være,
du mig forløste, jeg er din,
thi ske dig pris og ære!
Den sag er klar, du kær os har,
på korset selv vor synd du bar,
at vi Guds børn må være. Amen.*

På denne sidste søndag i kirkeåret får vi et signalement af et kristent menneske. Man kan synes, det er lovlig sent. Skulle det signalement ikke hellere være givet i begyndelsen af kirkeåret, så vi havde haft det for øje hele året igennem?

Nej, der er en god pædagogik i at vente længst muligt med at stikke os det spejl, som vi kan spejle vores kristeligt fjæs i. Hvis intetanende kirkegængere allerede fra kirkeårets start og helt uforberedte fik stukket et signalement ud af det kristne menneske at spejle sig i, kunne man frygte, at de ville

løbe skrigende bort og aldrig komme her igen.

Vorherre Jesus giver os på denne søndag et signalement af sig selv og siger samtidig: »Lær af mig!« og det betyder jo, at vi, der vil bære kristennavn, skal ligedanne os med Kristus. Som Herren er, skal hans svende være.

Vi må hellere gå i gang med at øve os. Hvad med nogle daglige kristelige bøj-stræk-øvelser? Vi har godt en måned til vores rådgivning, inden vi skal fejre Vorherres fødsel på værdig vis, bøje knæ for verdens nyfødte håb og strække hals for at få et glimt af vidunderet midt i al den voldsomme trængsel og alarm. Jo, nogle fromme eksercitsier og kristelige knæbøjninger var nok ikke af vejen. »Lær af mig«, siger Vorherre.

Hvad ønsker han sig af os – til sin fødselsdag? Står der guld, rø-

gelse og myrrha skær på hans ønskeseddel? Nej, det var en svipser – dengang med de vise mænd. Det er typisk, at denne verdens vise mænd har lige så lidt forstand på babylegetøj som de har forstand på Guds frelses veje.

Jamen, hvad står der da på Frelserens ønskeseddel? – han, der fødtes julenat til armod og fattigdom og voksede op og forblev fattig til det sidste? – hvad står der på hans ønskeseddel?

Den er ikke lang! Der står: »Alt har min far overgivet mig«. Hvor besynderligt: Han – den fattige – har alt, hvad han behøver!

Det er det tilbagevendende julegaveproblem. Vi havde bare ikke regnet med at møde det fra den kant – problemet med at finde gaven til ham, der har alt – den gave, som barnet ikke har og derfor næppe heller behøver, men som barnet måske alligevel vil blive glad for. Heldigvis findes der specialforretninger, der reklamerer med specielle gaver »til ham, der har alt«.

Vorherre Jesus har alt. Alt har han fået af sin himmelske far. »Jeg priser dig far, Himlens og jordens Herre!«, siger Jesus. Han har så meget at sige tak for. Synes han.

Jamen, hvad har han da? Hvad har han fået, som det er værd at takke for? Han har jo hverken rigdom eller lykke og gode kår. Tværtimod, han lever i fattigdom og fornedrelse. han er foragtet og miskendt og forfulgt. Den vej, der ligger åben for ham, er smertens

vej, korsets vej, dødens vej. I en sådan situation er det sjældent, at folk finder tiden belejlig til at takke og prise Gud. Men det gør Vorherre altså. Og han nøjes ikke med det. Han siger også »Lær af mig«.

Hvad kan vi lære af ham? Det eneste, han har, som ingen kan tage fra ham, er – hans gerning! Den gerning, det kald, Gud betroede ham, da han gav ham et liv på denne jord. Det er den gerning, han sigter til, når han siger: »Alt har min far overgivet mig«. Jamen, hvis det er alt, så må alt det, han må være foruden, og alt det, han må gå igennem og lide, være ingenting. Sådan går han op i sin gerning! Han har nok i den. Når han kun må fuldføre den opgave, hans far har givet ham, så har han alt. Og hans gerning – det er at være sin far til behag ved at tjene os. Det var vores frelse, han havde påtaget sig at fuldføre. At række os sin frelserhånd og frelse os fra synd og død og fortvivelse, og frelse os til liv og salighed. Det er for ham alt! Derimod det, der er alt for os: lykke og medgang, det er for ham ingenting.

Jesus er kommet fra sin himmelske far for at lære os at kende Gud. Deri består det evige liv: at kende Gud og den, han udsendte, Jesus Kristus, og at finde sig i sit kald, i sin gerning.

Ingen kendte den himmelske far andre end Guds Søn. Ingen kunne finde vejen til Guds Himmerig. De vise og forstandige kan forske i

En liden Christelig betractelse/ paa min
Fødsels dag/ som er den 25. Novemb. paa huil
den S. Catharinae Dag falder/ Anno 44.

H. C.

Min Hæere oc Gud/ min eeniste trost/
Du veest min herte/ du veedst min bryst/
Deise næruændis dag paaminder mig
Din Naade at betæncke saa mildelig/
Nu er ieg lige sire oc fyrretiffue Aar/ (vaar
Siden ieg arme Jordklimp til Verden fødder
Ved Midnax tid der Kloeken vaar. et/

100 Hjalpst

Blad af Sthens: En liden Vandrebog. Udgave ca. 1624.

og opklare og finde ud af meget. Men det vidunderlige om Gud – Guds frelses veje, der glæder vores sind og får hjertet til at le, vejen til den åbne dør til glædens paradys og det evige Himmerig er det Guds Søn, der åbenbarer for os. Jeg ved et evigt Himmerig! Javist, men jeg har det fra Jesus! Se, det er Jesu gerning. Den fylder ham helt. Det er alt for ham. »Alt er overgivet mig af min far!«

At kende faderen, det er nok. Det er alt! Det er hele sagen! Jesus har alt til alle. Og derfor kalder han på alle: »Kom hid til mig, alle I, som slider jer trætte og bærer tunge byrder, og jeg vil give jer hvile«. Jesus vil give os hvile i

Gud, og det trænger vi alle til, ikke blot i alderdommen og i døden, men ligeså meget, ja endnu mere midt i livets værste travlhed. Både når vi stønner »sikken voldsom trængsel og alarm« og når vi står midt i den sidste trængsel, den store trængsel, hvor alt er kaos og vores univers går under, har vi brug for at høre ham, der kalder os til orden ved at kalde på os: »Kom hid til mig ... og jeg vil give jer hvile«.

Ligesom maskinerne svinghjul også, når de er i fart og i fuld gang, ja, netop da, må hvile, fast og sikkert i deres lejer for at kunne virke efter deres hensigt, sådan må den, der står midt i sin gerning og sit

kald og midt i livets kamp og strid, – han og hun må hvile fast og sikkert i Gud for at kunne virke og udføre og gennemføre, hvad de er sat til.

At hvile i Gud er at hvile i Guds ord og i Guds kærlighed. »Jeg vil give jer hvile«, siger Vorherre. Det betyder ikke, at nu kan vi lade alle hjul gå i stå og lade hænderne synke. Men det betyder, at mens hjulene snurrer og hænderne er virksomme, er der et hvilepunkt, hvorom alting drejer sig. Guds nåde og tilgivelse, miskundhedens øje følger os, hvor vi står og går, på alle vore veje. Den sag er klar, du kær os har! Guds Søn har draget omsorg for os, da han til Sattans fortrydelse kom med Guds ord til os, som det nyttigste våben imod al fortvivelse. Guds ord til oprejsning for både levende og døde. Med Guds ord fik vi alt, hvad vi behøver. Alt er os givet.

Lær af mig, sagde han. Har vi så stået i lære hos ham og gået i hans skole? Det skal tiden vise. Apostlen Paulus siger i dagens epistel, at »der kommer en dag, og den dag skal gøre det klart, hvad slags arbejde enhver har udført. For den dag bryder frem med ild, og ilden skal prøve, hvordan hver enkelts arbejde er. Hvis det, han har bygget, bliver stående, skal han få løn...« Det, det kommer an på er, om byggeriet, livsgerningen, har *kvalitet i Kristus!*

I dag er vi kommet i kirke for at hvile i Kristus. Vi er kommet her for at blive til – og vokse – og

finde os selv i Kristus. På den måde bliver vi kristne. Jeg lovede også at give et signalement af et kristent menneske. Det har jeg også efter bedste evne forsøgt. Måske kan jeg tydeliggøre det ved at pege på et bestemt menneske og udpege ham som kristen.

I dag kan vi fejre 450 året for salmedigteren Hans Christensen Sthens fødsel. Det er rigtignok først på fredag, han har rigtig fødselsdag, men vi fejrer ham også i dag. Han var præst ved denne kirke i 17 år, fra 1565 til 1583. Med taknemmelighed og forundring må vi notere os, på baggrund af de salmer, vi har sunget og dem, vi skal synge, at det er slet ikke så lidt af denne mands arbejde, der er blevet stående. Måtte Vorherre belønne ham for det!

Da apostlen Paulus i sin tid tog sit nap med at opbygge den unge kristne menighed i havnebyen Korinth, var det ham magtpåliggende, at der ikke skulle lægges anden grundvold end den, der var lagt, nemlig Jesus Kristus. Oven på den skal der bygges videre med de materialer, der er til rådighed: guld, sølv, ædelsten, træ, hø og halm.

Hvorfor nævner Paulus ikke sten blandt byggematerialerne! Hvis der er noget, der holder stand mod vind og vejr og tåler århundreders slid, så er det Sten. Mærkeligt, at Paulus ikke nævner Sten!

Nøjagtig halvandet tusind år efter Paulus stod der en anden kristen pioner i en anden havneby –

dens navn var Helsingør. Denne pioner skulle fra grunden opbygge en luthersk menighed. Grundvolden var den samme som for Paulus: Jesus Kristus og intet andet. Således og ikke anderledes skal grundvolden være! Af byggematerialer havde han hverken guld eller sølv, og hø, halm og hakkelse havde han kun foragt til overs for. Men hvad han havde, det gav han og det byggede han med. Et trofast hjerte havde han. Det gav han til bygningen, så engageret, så inderligt fuld af tak og tro. Der var slet ikke tale om, at han var tro som guld, nej, han var kun så tro, som en sten kan være. Sthen – det var, hvad han var i Guds kirke, og intet andet. Men det var nok, når grundvolden hed Jesus Kristus.

Vi, der i dag udgør Sct. Olai menighed og lever højt på, hvad slægterne før os har overleveret til

os, – vi kan bevidne, at vi er opbygget af Sthen. Kendeligt opbygget. Sthen er ikke det værste, man har, når en dansk menighed skal opbygges.

Gerne havde jeg ønsket, at der havde været en af Sthens prædikener bevaret til netop denne søndag, hvis tekster jo passer som fod i hose til at tegne et billede af Sthen som forkynder. I den salme, som koret vil synge under altergangen, skimter vi Jesu indbydelse i dagens evangelium: »Kom hid til mig, alle I, som bærer tunge byrder, og jeg vil give jer hvile!« Jesu ord om frelsens veje, der er skjult for vise og forstandige og åbenbaret for de umyndige, bliver vi mindet om i Sthens lille Vandrebog, hvor det afsluttende digt »Bogen taler til Læseren« har disse oplysende linier:

Til med er ej digtet denne bog
for dem, som selv ere vise og klog,
og kunne høre græsset vokse og opstå
end om vinteren, når frost og sne ligger på,
men for den fattige, enfoldige, gemene mand,
ham til vilje, undervisning og forstand ...

På den grundvold, der hedder Kristus, har vi kirkegængere, når vi har sunget denne digters salmer, oplevet, at Sthen kan være et ligeså ædelt og fornemt materiale som guld og sølv.

Vi møder måske det opbyggede i sin mest gribende form, når vi kikker digteren over skulderen

og læser med i hans dagbog. Her finder vi ord, der aldrig har været beregnet på offentliggørelse og derfor aldrig har skullet tage sig ud. I sin dagbog taler Sthen lige ud af hjertet til sin Gud. Fra en optegnelse den 9. februar i året 1593 har vi dette hjertesuk – og jeg vil bede jer sammenholde det med

Vorherres ord til os i dag: »Alt har min fader overgivet mig«. Sthen skriver:

»Jeg vil tage Gud til hjælp og gøre, hvad jeg kan, så længe det ham behager, og bekymre mig om det evige og nødtørftigste. Hvad jeg tror, hvad jeg elsker, hvad jeg attrår, er Gud. Min hu, tro og trøst står til Gud alene, jeg elsker ingen ting over Gud, men vil gerne forlade alting og livet med for Guds kærligheds skyld. Mit hjerte begærer intet uden Gud og hans nåde. Har jeg ham, så har jeg nok, og udi ham har jeg *alting*.

Kristus er mig *alt*, Kristus min eneste glæde! Gud unde mig det sind og forsæt til min dødsdag«.

Kristus er mig alt. Har jeg ham, så har jeg nok, og udi ham har jeg alting.

Det var det signalement, som jeg stillede i udsigt i begyndelsen af min prædiken. Et kristent menneske, et prøvet menneske, der af sin Herre havde lært sagtomdighed og ydmyghed, og gennem et langt liv havde oplevet, at kun ved at hvile i Kristus kunne han hente kræfter til at overvinde fortvivlelsen – og finde glæden. Amen.

Slutningskollekt:

*Guds barmhjertighed benåde mig,
Guds godhed og nåde hjælpe mig,
Guds almægtighed beskærme og bevare mig,
Guds visdom oplyse og regere mig,
Guds kærlighed være med mig
og ledsage mig på alle mine veje
og opholde mig til det evige liv og salighed.
I faderens og sønnens og helligåndens navn. Amen.*

Fra Sthens: En liden Vandrebog.

Tak

Det er i grunden ganske uoverkommeligt, det, jeg nu indlader mig på: at sige tak for al den hjertelighed, ja, og storslået gavmildhed, der ombølgede os, min kone og mig, omkring vor afsked med embedet i martsdagene 1995. Først omkring 70 årsdagen. Tak for de mange fine flasker og alle de andre gode gaver, der kom så mange vegne fra, at jeg løb sur i at skrive rundt. Så provsternes særdeles velgennemtænkte og festlige arrangement i klosteret med udsøgt middag og munter kædedans, hvor jeg udgjorde en vildsom og pustende figur! Tak for den gyldne lighter til Ellen og det gyldne kors til mig.

Så var der den storstilede fest i Helsingør-Hallen med al den velinstuderede sang og musik og de mange drilske taler. Forgæves har jeg spurgt den høje minister om et manus, men jeg gætter på, at hun

talte by heart! Jeg har lyst til at nævne én: domprovst Rysgaard for al hans store ulejlighed og omtanke.

Og så, kære venner, tak for de rare pengegaver fra både menighedsråd og præster. De faldt – ligervis flaskerne – på et meget tørt sted. Jeg anede ikke, at frynsegoderne fyldte så meget førhen, og at huslejen var så dyr i Svendborg.

Tak også, når gode venner fra stiftet kikker ind eller ringer op. Egoistisk, men rart at mærke, at vi ikke er helt glemte og overladte til os selv.

Sluttelig en hjertenshilsen til jer alle, både i Sct. Mariæ Kloster og ude i marken. Helsingør Stift er et godt stift!

Svendborg i oktober 1995

Ellen og Johannes Johansen

Afskeden med biskop Johannes Johansen

Helsingør stift tog afsked med biskop Johannes Johansen ved højmessens i Domkirken Sct. Olai Midfaste søndag den 26. marts. Flere end 1000 af stiftets menigheds- og menighedsrådsmedlemmer, præster og andre havde med kirkeministeren fulgt indbydelsen til biskoppens afskedsgudstjeneste.

Ved den efterfølgende fest i Helsingør-Hallen med 900 mennesker

ved bordene, med korsang og fællessang og mange varme ord fik biseparret Ellen og Johannes Johansen et stort farvelknus af deres stift gennem 15 år.

Som den første i rækken af talere sagde kirkeminister Birte Weiss bl.a.: »Ordet »folkelig« genvinder i Johannes Johansen noget af sin oprindelige betydning. Værdigheden har I også mødt hos ham, men I har først og fremmest

»Noget måtte knuses i Jesus Kristus, som kornet i kværnen, for at han kunne blive livets brød for de mange. Og for at du og jeg kan blive livets brød for vor næste, er der noget, der skal knuses i os: Vor higen efter storhed og magt«, sagde biskop Johannes Johansen bl.a. i sin afskedsprædiken.

mødt en venlighed og en stor personlig gennemslagskraft, som hans store evner som digter også har bidraget til. Han har været

præst og har haft det bedst, hvis han kom ud og mærkede åndedraget blandt folk; så måtte andre gerne tage sig af kontorarbejdet».

»Jeg er taknemlig for de 15 år. Jeg har aldrig troet mig mundværkelig, men der er ikke mange søndage, hvor jeg ikke har været i tjeneste og prædiker et sted i stiftet. En af mine gode egenskaber er nok, at jeg har vanskeligt ved at sige nej«, sagde biskop Johannes Johansen til afslutning på afskedsfesten i Helsingør-Hallen.

Ny messehagel til bispevielsen

Af domprovst Per Rysgaard Jensen

Helsingør Domkirke Sct. Olai modtog i anledning af bispevielsen Mariæ bebudelsesdag den 2. april en ny gylden messehagel fra Helsingør stiftsfond som gave fra stiftets menighedsråd.

Messehagelen er tegnet af designeren Lin Utzon, Helsingør, og fremstillet af Selskabet for Kirkelig Kunst.

Den gyldne messehagel bruges i juletiden, Mariæ bebudelsesdag, Skærtorsdag, Påskedag, i påsketiden og Alle helgens dag.

De gyldne palmeblade kan

minde om nogle linier i en af Grundtvigs påskesalmer: »Fundet har nu mennesket bod for alt forliset; sværdet nu, det flammende, svandt fra Paradiset, nu keruben løfter glad oliegren og palmeblad, vinker os til Eden«. Palmebladene minder også om Brorsons salme til Alle helgen: »Opløft din røst, slå palmetakt, og syng af himmelkraft og magt: Pris være dig evindeligt vor Gud og Lammet sagt!«.

Helsingør Domkirke Sct. Olai takker for den smukke messehagel.

Årets gang

i Helsingør stifts undervisningsvalg

Det blev året, hvor der blev inviteret til færrest kursus-dage. Vær-løse kirke lagde hus til en særdeles velbesøgt stiftsdag den 11. november 1995. Selve datoen inspirerede til med et øjeblikks tøven simpelt-hen at lade indholdet dreje sig om Martin Luther.

Bag i salmebogen er der et af-snit, som bærer titlen: »Af dr. Martin Luthers lille katekismus.« Man kender til dens eksistens og også noget til dens indhold, men hvad med manden bag, doktoren den tidligere augustiner munk selv?

Det fik vi lektor Martin Schwarz Lausten og ligeledes lek-tor Nina Jørgensen, begge Køben-havns Universitet, til at holde hver sit meget inspirerende og vidt for-skellige foredrag om. Martin Lu-ther blev et bekendtskab, som sik-kert har lokket en del af deltagerne på biblioteket for at finde mere om ham.

Efter andestegen sang man Lu-ther-salmer med organist Erik Hildebrandt-Nielsen, som for-nemt bandt salmerne sammen med fine kommentarer om samti-dens musik og forståelsesramme.

Mange gav udtryk for, at de syntes, at de havde brugt denne lørdag på en væsentlig måde.

Året har alligevel været travlt for udvalget. Også vi har sagt vel-kommen til vores nye biskop Lise-Lotte Rebel ved at bede hende være med til at tage stilling til ud-valgets fremtidige struktur, idet vi har fornemmet, at der er behov for det.

Rundt om i stifterne syder og bobler det med initiativer. Kirke-skole samarbejde, forholdet til Re-ligionspædagogisk Institut i Lø-gumkloster, tanker om materiale-samling evt. i samarbejde med de sjællandske stifter, kurser, stifts-dage o.m.a er indholdsmættede ord, som vi har drøftet ud og ind og ikke er færdige med endnu, men et af vores biskops synspunk-ter er, »at vi vil være os selv.«

Fra dette stiftsudvalg kom også initiativet til et nyt stiftsblad. Ikke mindst sognepræst Palle Højland har gjort et stort arbejde med at finde ramme for et sådant blad, der kan informere om, hvad der sker i Helsingør stift.

Lis Rechendorff

Enhed i mangfoldigheden!

*Stiftsudvalget for Det Mellemkirkelige Arbejde
v. Birthe Willumsen*

Fornylig blev jeg ved en frokost i forbindelse med et møde konfronteret med det synspunkt, at økumenisk arbejde handler om, at alle kristne kirker skal blive til én. Vi drøftede det lidt frem og tilbage, og min samtalepartner måtte give mig ret i, at det nok var rigtigt, at det ikke er en arbejdsplan, der hører denne verden til. Derimod handler det om at lære hinanden at kende, at støtte hinanden i erkendelse af troen på den fælles beken-delse til Jesus Kristus som Guds søn og verdens herre. Men tro mig, næste gang, jeg møder min bekendt, siger han nok det samme igen! Det er nemlig en tvangsmæssig forestilling hos dem, der ikke kender til fælleskirkeligt arbejde og derfor misforstår det. Det er en form for fattigdom, for lige som vi har erfaret, at der er stor rigdom i at rejse og gøre bekendtskaber blandt andre folkeslag, sådan er det en rigdom at lære andre kristne at kende og at fornemme fælleskabet med dem.

Udvalget har i erkendelse af dette fornylig truffet beslutning om at indbyde repræsentanter fra andre kirkesamfund inden for stiftet til et møde med os. Her vil vi tage udgangspunkt i spørgsmålet om ungdommens forhold til kir-

kens budskab og i øvrigt lære hinanden at kende. Får aftenen et godt forløb, kan der blive tale om en årlig tradition for fælles møde.

Bispevalget har naturligvis for os som for alle i stiftet været årets begivenhed. Vort udvalg er i den særlige situation, at biskoppen i henhold til loven er født medlem af udvalget. Uanset observans og interesse for mellemkirkeligt og økumenisk arbejde har loven fastsat, at der i hvert stift skal være et sådant udvalg, og at biskoppen er medlem af det. Vi vil gerne på dette sted sige Johannes Johansen tak for, at han holdt ud med os i 5 år. Johannes Johansen gjorde ingen hemmelighed af, at disse emner ikke var hans livret. Alligevel fulgte han trofast med i arbejdet og var en hyggelig vært ved vore møder, som altid holdtes i bispegårdens store stue. Tak for gæstfrihed og hygge til jer begge! Vores nye biskop Lise-Lotte Rebel har vi haft lejlighed til at have med som deltager ved vore møder her i andet halvår. Vi har i anledning af vagtskiftet måttet forlægge mødet til de smukke, nyindrettede lokaler i Vor Frue Kloster i Helsingør.

Af begivenheder i årets løb nævnes iøvrigt vort møde i Hellerup sognegård, hvor biskop Henrik

Christiansen talte livfuldt og underholdende om den nok så omtalte Porvoeerklæring. Mødet blev holdt, mens dokumentet var til høring i menighedsrådene, og det undrede os, at der var så få deltagere. Dette burde have givet os en forhåndsforneelse af, hvordan sagen siden endte!

I april måned afholdtes den årlige mellemkirkelige uge i samarbejde med stiftets Ydre Missionsudvalg. Gæsterne var i år fra Albanien og Østtyskland, desuden havde vi besøg af en familie med to små børn fra Nigeria. Efter en uge med besøg i hjem fortrinsvis i egnen omkring Hillerød, sluttedes af med gudstjeneste og festligt samvær i Præstevang kirke i Hillerød.

Dette arrangement har nu været gennemført tre år i træk på nogenlunde samme måde. Vi har været glade for det, og der er knyttet gode kontakter mellem de respektive hjem. Alligevel fandt vi ved evalueringen af årets arrangement anledning til at standse op og overveje påny. Det førte til, at vi meddelte Ydre Missionsudvalget, at vi gerne ville afslutte samarbejdet om denne sag for at prøve nyt i et andet regi. Vi har dernæst taget kontakt til Folkekirkens Nødhjælp, som har anbefalet os at tage en opgave op blandt gadebørn i Rumænien i samarbejde med det fælleskirkelige hjælpearbejde der, kaldet AIDROM. Vi har i øjeblik-

ket undersøgelser i gang i et udvalgt provsti for at høre, om man der i samarbejde med os vil tage denne opgave op. I næste fase kontaktes stiftet som sådan. Projektet tænkes at vare to år.

Venskabsmenighedstanken vinder mere og mere indpas i menighederne rundt om, og mange bruger kræfter på rejse- og gæstearrangementer til glæde for begge parter. På opfordring af Brøndbyvester menighedsråd afholdt vi i september et møde for menighedsråd med interesse for venskabsmenigheder. Vi havde indbudt en ekspert fra Det Mellemkirkelige Råd til at komme med et oplæg, og det blev til en udmærket og inspirerende aften.

Ved denne lejlighed nævntes muligheden for at søge tilskud hos udvalget til mellemkirkelige aktiviteter. Af de penge, menighedsrådene betaler til udvalgets arbejde, er oparbejdet et fond, som rådene kan søge støtte hos. Ansøgninger er meget velkomne. Kriterierne for tilskud er sendt ud til alle menighedsråd i februar måned. Vi nævner desuden, at vi gerne støtter nye initiativer, mens vi finder det rigtigst, at man på længere sigt søger anden form for finansiering, når kontakten til den etablerede forbindelse skal plejes. Men som sagt, hjertelig velkommen til ansøgninger fra menighedsrådene.

Helsingør Stifts Landemodeakt 1995

- I Ekstrakt af landemodefórhánderne 1995.
- II Love, bekendtgórelser, cirkulærer og cirkulærskrivelser udgået fra Kirkeministeriet i perioden september 1994 – september 1995.
- III Sjællands kapitelstakster for 1994.
- IV Til- og afgang i stiftets gejstlighed siden november 1994.
- V Ordinationer siden november 1994.
- VI Sogneudskillelser.
- VII Kurser for præster i 1995.
- VIII Regnskab for Helsingør stiftsfond for 1994.
- IX Regnskab for året 1994 for »Fonden af frivillige bidrag til trængende præsteenker m.fl.« samt for »Fiscus« og »Nascous Legat«.
- X Udnævnelser og afskedigelser i bispeembedet og stiftsøvrigheden.
- XI Bispekontorets, stiftsøvrighedens, stiftskassererkontorets og stiftsfondens adresser m.v.
- XII De kgl. bygningsinspektører, bygningskonsulenter m.fl.
- XIII Stiftets provster.

I

Ekstrakt af landemodeforshandlingerne

Helsingør stifts landemodeforshandling
lørdag den 7. oktober 1995 kl. 9.00
i Vor Frue Kloster

I forhandlingerne deltog biskoppen, stiftamtmanden, samtlige provster, stiftskontorchefen, stiftskassereren og stiftsfuldmægtigen. Forshandlingerne blev ført i henhold til den udsendte dagsorden.

A. Meddelelser m.v.

1. Love, bekendtgørelser, cirkulærer m.v. fra Kirkeministeriet i det siden sidste landemode forløbne år.
Den udsendte fortegnelse blev taget til efterretning.
2. Kurser.
 - a. Stiftskursus på Frederiksborg Højskole i Hillerød 29.-31. maj 1995.
Deltagerantal: 100.
Tema: Ad fontes.
Udgift for Stiftsfonden ca. 100.000,- kr.
3. Kirken i Sommerlandet.
Folderen udsendes i den hidtidige form.
4. Stiftsudvalg, nedsat af landemodet:
 - a. Udvalget vedrørende kirkens undervisning.
Forslag til vedtægter for udvalget og budget forelå.
Enighed om, at udvalgets arbejde er så vigtigt, at drøftelserne om struktur, økonomi og indhold må tilendebringes på et provstemøde.
Udvalget har haft en svaghedsperiode og ønsker nu at finde et ståsted i forhold til Folkekirkens Pædagogiske Institut. Udvalgets oprindelige funktion som koordinator for udefrakommende blev nævnt.
Der fremsattes advarsler mod et for højt ambitionsniveau i konkurrence med Løgumkloster.
 - b. Udvalget vedrørende Ydre Mission.
Udvalget afholder stiftsdag den 12. november 1995.

.c *Udvalget under Bibelselskabet.*

Udvalget er ikke nedsat af landemodet. Udgår af dagsorden.

5. *Redegørelse fra stiftskassereren.*

Stiftskassereren gennemgik den udsendte oversigt.

Til rådighed for udlån forventes at være ca. 49 mill. kr. Der blev stillet spørgsmålstegn ved det rigtige i den stadige vækst i stiftsmidlerne. Konsekvensen af tilbageførelse af hjemfaldne gravstedskapitaler drøftedes.

B. *Aflæggelse af regnskaber m.v.*

1. Regnskab for »Fonden af frivillige bidrag til trængende præsteenker m.fl.«, »Fiscus ecclesiasticus« samt »Nascous Legat« for året 1994, herunder drøftelse af en sammenlægning af legaterne, jfr. domprovstens skrivelse.

a. *Regnskaberne for året 1994* for »Fonden af frivillige bidrag til trængende præsteenker m.fl.«, »Fiscus ecclesiasticus« og »Nascous legat«.

De fremlagte og reviderede regnskaber godkendtes.

b. Spørgsmålet om *sammenlægning* af de omhandlede legater.

Efter redegørelse fra stiftskontorchefen gav landemodet sin tilslutning til følgende dagsordenforslag:

»Idet landemodet konstaterer, at »Fiscus ecclesiasticus« efter sit formål skal anvendes til understøttelse af trængende og værdige faderløse ugifte præstedøtre, og at det derfor er fejlagtigt, at denne fonds overskud gennem årene er overført til »Fonden af frivillige bidrag til trængende præsteenker m.fl.«, godkender landemodet herved, at midlerne i sidstnævnte fond, der oprindeligt var af ganske ringe størrelse, men gennem overførslerne er vokset til ca. 61.500,- kr., til bagesføres til »Fiscus ecclesiasticus«, og at »Fonden af frivillige bidrag til trængende præsteenker m.fl.«, således som det oprindeligt var tanken, herefter ophæves. Efter stedfunden tilbageførelse vil midlerne i »Fiscus ecclesiasticus« andrage ca. 75.000,- kr.«.

Endvidere opfordrede landemodet stiftsadministrationen til at arbejde videre med spørgsmålet om en sammenlægning af »Fiscus ecclesiasticus« og »Nascous legat«.

2. Regnskab for sognepræst Jacobsens legater for 1994/95.

3. Regnskab for amtsprovst Hammonds legat for året 1994/95.

4. Regnskab for Helsingør stiftsfond for året 1994.

De under 2-4 nævnte regnskaber, som blev fremlagt i revideret stand taget til efterretning.

C. *Forhandling*

1. Stiftsbogen.

Det må forventes, at stiftsbogen for 1995 bliver lidt forsinket.

2. Stiftsavis.

Biskoppen redegjorde for sine forestillinger vedrørende stiftsavisen som et bindeled i det store stift. Den tænkes at udkomme 4 gange årlig, og skal have en professionel ledelse. En abonnementsordning med menighedsrådene overvejes.

Avisen skal give mulighed for annoncering fra de forskellige stiftsudvalgs side og skal samtidig give biskoppen mulighed for at orientere. Avisen skal udkomme 1 år på forsøgsbasis og spørgsmålet blev rejst, om den kunne være en afløser for stiftsbogen.

3. Ansøgning om tilskud fra »Fonden af frivillige bidrag til trængende præsteenker m.fl.«

Enighed om ydelse af et tilskud på ca. 5.000,- kr.

4. *Valg af næste års prædikant:* Provsten for Glostrup provsti

Suppleant: Provsten for Gladsaxe-Herlev provsti.

5. *Eventuelt.*

Domprovsten oplyser, at der arbejdes med beredskabsplaner i den nordlige del af stiftet.

Dato for provstemøde fastsættes til 23. november 1995 kl. 10.30.

Emne for mødet, som er heldagsmøde, er dels revisionsaftaler og dels undervisningsudvalget.

II

Love, bekendtgørelser, cirkulærer m.v. fra Kirkeministeriet m.fl. i det siden sidste landemøde forløbne år (1994/95)

- 16/8 1994 Kirkeministeriets bekendtgørelse om bispevalg.
- 15/9 1994 Kirkeministeriets vejledning om lov om menighedsråd.
- 13/12 1994 Kirkeministeriets bekendtgørelse om medarbejdermøder i folkekirken og om valg af medarbejderrepræsentant i menighedsrådene.
- 21/12 1994 Kirkeministeriets skrivelse om forhøjelse af rådighedsbeløbet fra 1. januar 1996.
- 22/12 1994 Kirkeministeriets bekendtgørelse om diæter m.v. til medlemmer af menighedsråd, provstiuvalg o.s.v.
- 28/12 1994 Kirkeministeriets cirkulære om tillidsmandsordning for gravere og visse kirkegårdsledere.
- 3/1 1995 Kirkeministeriets cirkulære om størrelsen af diæter m.v. til medlemmer af menighedsråd, provstiuvalg o.s.v.
- 9/1 1995 Kirkeministeriet satser for godtgørelse for benyttelse af eget befordringsmiddel på tjenesterejser.
- 20/1 1995 Kirkeministeriets cirkulæreskrivelse om gruppelevsordning for tjenestemandsansatte kirke- og kirkegårdsfunktionærer og for tjenestemandslignende kirke- og kirkegårdsfunktionærer og visse overenskomstansatte.
- 27/1 1995 Kirkeministeriets cirkulære om arbejdstøj til kirketjenere.
- 9/2 1995 Kirkeministeriets skrivelse om forhøjelser af tjeneste- og lejeboligbidrag.
- 15/2 1995 Kirkeministeriets cirkulæreskrivelse om folkekirkens budgetter for 1996.
- 20/2 1995 Kirkeministeriets cirkulære om løn- og ansættelsesforhold for kirkesangere og for organister, der ikke aflønnes efter tjenestemændenes lønrammer.
- 8/3 1995 Kirkeministeriets skrivelse vedrørende cirkulære om arbejdstøj til kirketjenere.
- 15/3 1995 Kirkeministeriets cirkulære om vedligeholdelse af frihedskæmpers grave.
- 16/3 1995 Kirkeministeriets skrivelse om højtideligholdelse af 50-året for Danmarks befrielse den 4.-5. maj 1995.

- 24/3 1995 Stiftsøvrighedens skrivelse angående pristalsregulering pr. 1. april 1995 af kirkegårdstaksterne.
- 1/4 1995 Kirkeministeriets skrivelse vedrørende cirkulære om løn- og ansættelsesforhold for kirkesangere og for organister, der ikke lønnes efter tjenestemændenes lønrammer.
- 1/4 1995 Kirkeministeriets cirkulære om en tillidsmandsordning for tjenestemand- og tjenestemandslignende ansatte (organister og kordegne) i folkekirken.
- 12/4 1995 Kirkeministeriets meddelelse om lokalløn pr. 1. april 1995.
- 10/5 1995 Kirkeministeriets oversigt over fællesfonden og landskirkeskatten 1994-96.
- 29/5 1995 Kirkeministeriets cirkulære om regulering af kirkefunktionærens lønninger m.v. pr. 1. april 1995.
- 29/6 1995 Kirkeministeriets cirkulære om lønning af vikarer ved kirker og kirkegårde pr. 1. april 1995.
- 7/6 1995 Kirkeministeriets fradrag for naturalydelse, betaling for varme og varmt vand.
- 23/6 1995 Kirkeministeriets cirkulæreskrivelse om gruppelevsordning for tjenestemandsansatte kirke- og kirkegårdsfunktionærer og for tjenestemandslignende kirke- og kirkegårdsfunktionærer og visse overenskomstsansatte.
- 26/6 1995 Kirkeministeriets vejledning vedrørende beskatning af præsters befordringsgodtgørelse.
- 31/8 1995 Kirkeministeriet. Landskirkeskat 1996.

III

Sjællands stifts kapitelstakster

Kapitelstaksten er for 1994 beregnet til 96,75 kr. pr. 100 kg hvede og til 101,68 kr. pr. 100 kg byg.

IV

Til- og afgang i stiftets gejstlighed siden 1. november 1994

Præster tilflyttet stiftet:

Cand. theol. *Inger Lise Riis Mikkelsen* er ansat som sognepræst i Gladsaxe pastorat fra den 1. november 1994.

Pastor *Erik Aaen* er ansat som sognepræst i Kokkedal pastorat fra den 1. november 1994.

Pastor *Kirsten Ulvestad* er ansat som sognepræst i Helsingør domkirke (Sct. Olai) fra den 1. november 1994.

Pastor *Ole Aasted* er ansat som sognepræst i Glostrup pastorat fra den 1. marts 1995.

Pastor *Steffen Vasby* er ansat som sognepræst i Avedøre pastorat fra den 1. april 1995.

Cand. theol. *Kirsten Kjær Ohms* er ansat som sognepræst i Avedøre pastorat fra den 1. marts 1995.

Pastor *Mariane Louise Luunbjerg Schousboe* er ansat som sognepræst i Nørre Herlev pastorat fra den 15. april 1995.

Pastor *Marianne Arup Fischer* er ansat som sognepræst i Opstandelsesk. pastorat fra den 1. juli 1995.

Pastor *Inge-Hanne Djernes Brostrøm* er ansat som sognepræst i Hvidovre pastorat fra den 1. juli 1995.

Pastor *Allan Palle Heintzelmann* er ansat som sognepræst i Kregme-Ølsted pastorat fra den 1. august 1995.

Pastor *Finn Torur Houmann* er ansat som sognepræst i Gladsaxe pastorat fra den 1. august 1995.

Pastor *Ib Leo Helgestad* er ansat som sognepræst i Blistrup pastorat fra den 1. september 1995.

Pastor *Agnete Raahauge* er ansat som hjælpepræst i Maglegård sogn (Messiask.) fra den 1. august 1995.

Pastor *Agnete Voldby* er ansat som hjælpepræst i Grønnevang pastorat fra den 1. oktober 1995.

Pastor *Birgitte Thorn Grøn* er ansat som hjælpepræst i Gentofte pastorat fra den 1. oktober 1995.

Præster forflyttet indenfor stiftet:

Sognepræst i Avedøre pastorat *Hjørdis Hamner úr Skuoy Kjærsgaard*, er ansat som sognepræst i Lundtofte pastorat fra den 1. december 1994.

Sognepræst i Præstevang pastorat *Thyge Enevoldsen* er ansat som Sp/kb i det nyoprettede Grønnevang pastorat fra den 1. januar 1995.

Sognepræst i Lyngge-Uggeløse pastorat *Kirsten Marie Davø Jensen* er ansat som Sp/kb i det nyoprettede Engholm sogn fra den 1. januar 1995.

Sognepræst i Lyngge-Uggeløse pastorat *Annemarie Lund* er ansat som sognepræst i Lyngge-Uggeløse pastorat med bistand til Engholm pastorat + andet nabosogn.

Sognepræst i Herlev pastorat *Bent Palle Gerlach* er ansat som sognepræst i Helsingør Domkirke (Sct. Olai) fra den 1. september 1995.

Sognepræst i Helsingør domprovsti *Lise-Lotte Rebel* er udnævnt til biskop over Helsingør Stift fra den 1. april 1995.

Præster fraflyttet stiftet:

Sognepræst i Nørre Herlev pastorat *Lisbeth Michelsen* er ansat som sognepræst i Vodskov pastorat i Aalborg st. fra den 1. december 1994.

Sognepræst i Avedøre pastorat *Morten Christian Mortensen* er ansat som præst for de danske menigheder i Slesvig-Ansgar og Moldened i Sydslesvig under Dansk Kirke i Udlandet fra den 1. februar 1995.

Sognepræst i Hvidovre pastorat *Birgit Bryld Lorenzen* er ansat som sognepræst i Herlufmagle pastorat i Roskilde st. fra den 1. maj 1995.

Sognepræst i Bistrup pastorat *Vibeke Hounøller-Jørgensen* er ansat som sognepræst i Vestervang pastorat i Viborg stift fra den 1. august 1995.

Sognepræst i Ledøje-Smørum pastorat *Birgitte Knudsen* er ansat som sognepræst ved Ansgar kirke i Københavns stift fra den 1. august 1995.

Hjælpepræst i Gentofte pastorat *Marianne Bønløkke* er kst. som præst ved De Døves menighed i Kbh. og på Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm fra den 1. maj 1995.

Sognepræst i Islev pastorat *Marianne Bach* er ansat som lektor ved Præstehøjskolen fra den 1. maj 1995.

Præster, der har fået bevilget afsked:

Hjælpepræst i Maglegård pastorat (Messiaskirken) *Pia Stausholm Nielsen* er efter ansøgning meddelt afsked med udgangen af oktober 1994.

Sognepræst i Gladsaxe pastorat *Aage Dam-Jensen* er efter ansøgning meddelt afsked med pension fra udgangen af juli 1995.

Sognepræst i Kregme-Ølsted pastorat, *Niels Arne Nielsen* er efter ansøgning meddelt afsked med pension fra udgangen af juli 1995.

Sognepræst *Poul Aage Exner*, Opstandelseskirken, er efter ansøgning meddelt afsked med pension fra udgangen af juni 1995.

Sognepræst i Blistrup pastorat *Alfredo Munk Jensen* er efter ansøgning meddelt afsked med pension fra udgangen af august 1995.

Sognepræst i Hedehusene-Reerslev pastorat *Preben Wedderkop Hedegaard* er

efter ansøgning meddelt afsked med pension fra udgangen af marts 1995. Sognepræst i Karlebo pastorat *Lars Preben Juhl Jensen* er efter ansøgning meddelt afsked med pension fra udgangen af december 1995. Biskop over Helsingør Stift *Johannes Johansen* er efter ansøgning meddelt afsked med pension fra udgangen af marts 1995.

V

Ordinationer siden november 1994

1994:

Søndag den 6. november ordineredes i Helsingør domkirke:

Cand.theol. *Inger Lise Riis Mikkelsen*

Cand.theol. *Esther Elisabeth Nielsen*

Cand.theol. *Per Frederiksen*

1995:

Søndag den 19. marts ordineredes i Avedøre kirke:

Cand.theol. *Kirsten Kjær Ohms*

Søndag den 6. august ordineredes i Helsingør Domkirke:

Cand.theol. *Agnete Raahauge*

Søndag den 22. oktober ordineredes i Helsingør Domkirke:

Cand.theol. *Betina Bolvig*

Cand.theol. *Edith H. Thingstrup Arzrouni*

Cand.theol. *Merete Arnstrøm*

Cand.theol. *Rikke Sonne*

Cand.theol. *Birgitte Grøn*

Cand.theol. *Marianne Jensen-Broby*

VI

Sogneudskillelser

Ved kgl. resolution af 26. oktober 1994 er det bifaldet, at *Grønnevang* udskilles fra Præstevang som selvstændigt pastorat fra den 1. januar 1995.

Ved kgl. resolution af 31. oktober 1994 er det bifaldet, at den østlige del af Lyng-Uggeløse sogn udskilles som selvstændig sogn kaldet *Engholm sogn* fra den 1. januar 1995.

VII

Kursus for præster i Helsingør stift 1995

1. I Grundtvigs Højskole:

Tema: Ad fontes

29. maj: Lektor Jørgen I. Jensen: Ad Fontes.

Den fjerne kirkes Renæssance.

Lektor Leo Tandrup: Kunstens udvikling væk fra evangeliet – fra Gotik til Manierisme.

30. maj: Lektor Niels Grønkjær: Den augustinske dannelsesproces et dilemma mellem skabelses- og forløsningsteologi.

Mag.art Monica Papazu: Kirken og den ydre og indre verden i østkristendommen.

»Alting har en tid« Projekt-teatret: Ullerød kirke.

31. maj: Docent, dr. theol. Martin Schwarz Lausten: Hvor lutherske er vi – hvor lutherske bør vi være?

Etnolog, mag.art. Karen Schousboe: Det hellige i det almindelige.

VIII

Helsingør Stiftsfond

Regnskab 1/1-31/12 1994

INDTÆGTER:

Kassebeholdning 1/1	368.575,74
Bidrag fra stiftets menighedsråd	190.816,00
Rente bank	705,90
Rente giro	166,31
Overskud stiftsbogen 1994 (bilag 1)	31.712,00
	<hr/>
	591.975,95

UDGIFTER:

Henning Nielsen, studiedag Rødovre-Hvidovre provsti	2.500,00
Leif Lønsmann, foredrag på Bistrup-kurset	2.300,00
K. E. Wienberg, foredrag på Bistrup-kurset	2.300,00
Kirkemusikskolen, tæppe	17.800,00

Gentofte provsti, stævne for menighedsrådsmedlemmer	2.876,00
Runa Damsager, konference på Fuglsøcentret	1.198,00
Bistrup-kurset, 2 foredragsholdere	3.000,00
Hillerød provsti, foredrag for provstiets præster	3.000,00
Kontakttjenesten for handicappede	5.000,00
Bodil Rønnoev Due, tilskud til kursus	500,00
Palle Gerlach, fagligt forum for sygehuspræster	1.052,40
Knud Sørensen, tilskud til projekt	3.000,00
Ib Lauritsen, tilskud til arbejdskonvent Ømborgen	2.500,00
Alfredo Munk Jensen, tilskud til studierejse	500,00
Niels Jørn Fogh, tilskud til studierejse	500,00
Jørgen Andersen, tilskud til studierejse	500,00
Niels Tjalve, tilskud til studierejse	500,00
Vagn Frikke-Schmidt, tilskud til studierejse	500,00
L. Dons Christensen, tilskud til kursus	500,00
Høje-Taastrup provsti, provstikonvent	4.000,00
Bent Falk, tilskud til tværfagligt kursus	4.000,00
Helle Theill Jensen, tilskud til efteruddannelseskonf.	3.200,00

KIRKEN I SOMMERLANDET:

Bogtrykkeri	13.812,50	
Indbetalt af menighedsrådene	11.650,00	2.162,50
Sten Haarløv, tilskud til efteruddannelseskonference		3.200,00
Sten Haarløv og Helle Theill Jensen, rejseudgifter		828,00
Kirkemusikskolen, mønttelefon		13.176,00
Befordringsgodtgørelse, bestyrelsesmøde		633,75
Stiftspræstekursus (bilag 2)		95.873,00
Undervisningsudvalget, kursusdag i Udlejre		2.500,00
H. Theill Jensen, befordringsudgifter		245,00
Rødovre-Hvidovre provsti, studiedag		2.814,00
Roar Lavik, tilskud til rejseudgifter		1.000,00
Linda Munnecke, tilskud til kursus		500,00
Marianne Lyst, tilskud til kursus		500,00
Girogebyr		3,00
Gladsaxe-Herlev provsti, provstikonvent		2.500,00
Karen Margrethe Ur-Rehman, konference for hørehæmmede		4.123,00
Stiftsudvalget Ydre Mission, stiftsdag		696,25
Kirkemusikskolen, hårde hvidevarer		10.000,00
Kirkemusikskolen, inventar		37.705,00
Landemode (bilag 3)		19.997,00
Befordringsgodtgørelse, bestyrelsesmøde		633,85

Information Arbejdsmarked		3.450,00
Sten Haarløv, tilskud til seminar		500,00
Stiftsudvalg Ydre Mission, portoudgifter		2.265,75
Konvent for præsteægtefæller		750,00
Bodil Olesen, mødeafgift og befordring Ungdomsbyen		926,60
Preben Andreassen, tilskud til studierejse		4.000,00
Halleje til afskedsfest		14.500,00
Gebyr		6,00
Kontorholdsudgifter		7.000,00
		<hr/>
		293.715,10

Kassebeholdning 31/12:

Bank, opsigelseskonto	217.964,21	
Bank, alm. konto	4.597,10	
Giro	75.699,54	298.260,85
		<hr/>
		591.975,95

STIFTSBOGEN:

Trykning af stiftsbogen		82.080,00
Fragt og forsendelse		2.285,00
		<hr/>
		84.365,00
Indbetalt af menighedsrådene	86.280,00	
Landemodeakt	29.797,00	116.077,00
		<hr/>
Overskud		31.712,00

LANDEMODE:

Halleje		14.500,00
Trykning af program		4.700,00
Trykning af indbydelser		3.365,00
Taxaregninger		529,00
Fortæring		117.763,00
		<hr/>
		140.857,00
Indbetalt af menighedsrådene		120.860,00
		<hr/>
		19.997,00

*Sammendrag af regnskab for stiftspræstekursus
på Grundtvigs højskole Frederiksborg 24., 25. og 26. maj 1994*

Indtægter:

90 deltagere à 250,00	22.500,00
2 1-dags deltagere	250,00
7 ledsagemiddage	350,00
Tilskud fra Helsingør Stiftsfond	95.873,00
	118.973,00

Udgifter:

Honorarer til 6 foredragsholdere	13.800,00
Kørselsudgifter til samme	3.645,00
Honorar og kørsel orkester	4.200,00
Diverse udgifter ved gudstjenester m.v.	1.868,00
Ophold og fortæring m.v. på højskolen	95.000,00
Porto, telefon, kørsel kasserer	460,00
	118.973,00

IX

Regnskab for året 1994

for »Fonden af frivillige bidrag til trængende præsteenker m.fl.«

Kassebeholdning overført fra 1993	20.108,63
Renter af bankbog	39,77
Renter af obligationer pr. 2. januar og 1. juli 1994	3.640,00
Udtrukne obligationer pr. 2. januar og 1. juli 1994	14.700,00
Overskud fra »Understøttelseskassen Fiscus«	2.471,87
Overført fra Nascous legat	2.500,00
	43.460,27
Engangsunderstøttelse til 1 præsteenke	5.000,00
Gebyr	10,00
	48.470,27

Beholdning indestående pr. 31/12 1994 på bankbog nr. 3700132730 Den Danske Bank, Bernstorffsvej afd.	38.450,27
Obligationsbeholdning pr. 31/12 1994: Pålydende i alt 23.100,00 kr., kursværdi	23.508,65

Regnskab for året 1994

for »Understøttelseskassen *Fiscus ecclesiasticus* for Helsingør stift«

Renter af obligationer pr. 11. juni og 11. december 1994	684,75
Renter af obligationer pr. 1. januar og 1. juli 1994	216,00
Udtrukne obligationer pr. 11. juni og 11. december 1994	1.500,00
Udtrukne obligationer pr. 1. juli 1994	400,00
	<hr/>
	2.800,75
Depotgebyr	328,88
	<hr/>
Overskud	2.471,87

der overføres som indtægt på regnskabet for
»Fonden af frivillige bidrag til trængende præsteenker m.fl.«

Obligationsbeholdning, pålydende 17.000 kr., kursværdi	13.596,75
--	-----------

Regnskab for Nascous Legat for året 1994

Kassebeholdning overført fra 1993	47.100,48
Renter af bankbog	65,26
Renter af obligationer pr. 11. juni og 11. december 1994	584,00
Renter af obligationer pr. 2. januar og 1. juli 1994	1.171,00
Udtrukne obligationer:	
pr. 1. januar 1994	3.000,00
pr. 11. juni 1994	900,00
pr. 1. juli 1994	3.000,00
pr. 11. december 1994	900,00
	<hr/>
	56.720,74
Legatportion udbetalt	2.500,00
Legatportion overført til »Trængende præsteenker«	2.500,00
Depotafgift	266,76
	<hr/>
Beholdning pr. 31/12 1994, bankbog nr. 3700132803 Den Danske Bank, Bernstorffsvej afd.	51.453,98

Obligationsbeholdning:	
Overført fra 1993	28.400,00
Udtrukne pr. 11. juni, 1. juli og 11. dec. 1994	7.800,00
	<hr/>
Obligationsbeholdning pr. 31/12 1994 nominelt	20.600,00
	<hr/> <hr/>

X

Udnævnelser og afskedigelser i bisperembedet og stiftsøvrigheden m.m.

Biskop Johannes Johansen er efter ansøgning meddelt afsked pr. 31. april 1995.

Stiftskasserer Preben Lauridsen er efter ansøgning meddelt afsked pr. 31. marts 1995.

Assistent Edith Gerlach er efter ansøgning meddelt afsked pr. 31. marts 1995.

Sognepræst Lise-Lotte Rebel er ansat som biskop over Helsingør stift pr. 1. april 1995.

Regnskabschef Torben Dencker er ansat som stiftskasserer pr. 1. april 1995.

Dorthe Lundqvist er ansat som assistent i Helsingør stiftsadministration pr. 1. april 1995.

Jens Clausen er ansat som kontorelev i Helsingør stiftsadministration pr. 1. august 1995.

Cand.merc.jur. Jesper Højte Stenbæk er ansat som AC-praktikant i Helsingør stiftsadministration pr. 1. september 1995.

XI

Adresser

STIFTSADMINISTRATIONEN:

Helsingør stifts bispekontor:

Biskop Lise-Lotte Rebel
Stiftsfuldmægtig Laila Frydshou
Vor Frue Kloster,
Hestemøllestræde 3 A, 3000 Helsingør
Telefon: 49 21 35 00

Helsingør stiftsøvrighed og stiftskassererkontor:

Stiftskontorchef Kai Winther
Stiftskasserer Torben Dencker
Vor Frue Kloster, Hestemøllestræde 3 A, 3000 Helsingør
Telefon: 49 21 35 00

Stiftsamtmand Jørgen Harder Rasmussen

Amtsgården, Trollesminde kontorpark, Roskildevej 10A, 3400 Hillerød
Telefon: 48 24 30 24

Helsingør Stiftsfond:

Formand: Biskop Lise-Lotte Rebel
Kasserer: Christian Stigaard,
Hovedgaden 458, 2640 Hedehusene
Postgirokonto: 4 12 31 23

XII

A. *Tilsynsførende arkitekter:*

Kgl. bygningsinspektør, arkitekt Jens Fredslund (Frederiksborg amt)
Erik Møllers tegnestue A/S, Indiavej 1, Sdr. Frihavn,
2100 København Ø.
Telefon: 35 43 96 90

Kgl. bygningsinspektør, arkitekt Gehrdt Bornebusch, (Københavns amt)
Frederiksholms Kanal 16 B, 1220 Kbhvn. K.
Telefon 33 13 35 19

B. *Bygningskonsulenter:*

Arkitekt maa. Per Axelsen, Skomagergade 17, 4000 Roskilde
Telefon: 42 36 88 44

Arkitekt maa. Gert Ingemann, Arkitektkontoret »Møllen« A/S,
Stengade 75, 3000 Helsingør.
Telefon: 42 10 00 55

C. *Præstegårdskonsulent:*

Agronom Kristian Rasch Gam, Valhøjs alle 34, 2610 Rødovre.
Telefon: 36 70 38 38

D. *Kirkegårdskonsulent:*

Landskabsarkitekt Torben Michelsen. Krøjerup Overdrev 12,
4180 Sorø.
Telefon: 53 63 16 53

E. *Klokkekonsulent:*

Organist, cand.mag. Bendt Gammeltoft-Hansen, Strandvejen 13,
5700 Svendborg.
Telefon: 62 21 39 68

F. *Orgelkonsulent:*

Organist H. Hildebrandt Nielsen, Frederiksdal allé 15, 7800 Skive.
Telefon: 97 52 15 14

G. *Varmekonsulent:*

Professor, civilingeniør Vagn Korsgaard, Donsevej 2,
2970 Hørsholm.
Telefon: 42 18 01 04

XIII

Stiftets provster

Helsingør domprovsti:

Domprovst Per Rysgaard Jensen
Slotsvej 2,
3000 Helsingør
Tlf. 49 21 02 00

Gladsaxe-Herlev provsti:

Provst Per Jensen
Mørkhøjvej 177 A
2730 Herlev
Tlf. 44 94 96 57

Rødovre-Hvidovre provsti:

Provst Claus Bjerregaard
Nørremarksvvej 23,
2650 Hvidovre
Tlf. 36 75 01 65

Kgs. Lyngby provsti:

Provst Lis Rechendorff
Kirkeåsen 45,
2850 Nærum
Tlf. 45 80 51 08

Gentofte provsti:

Provst Karl Erik Wienberg
Margrethevej 11 C,
2900 Hellerup
Tlf. 39 62 52 58

Glostrup provsti:

Provst Fred Andersen
Vallensbæk Præstegård
2625 Vallensbæk
Tlf. 43 64 90 66

Høje-Tåstrup provsti:

Provst Karen Mogensen
Allévej 60, 2635 Ishøj
Tlf. 43 99 16 28

Ballerup-Værløse provsti:

Provst Merete Hansen
Skandrups Allé 36,
3500 Værløse
Tlf. 44 98 64 44

Fredensborg provsti:

Provst Chr. P. Jensen
Birkebakken 11
3460 Birkerød
Tlf. 42 81 08 88

Hillerød provsti:

Provst Hans Christian
Bang-Rasmussen
Ved Gadekæret 2 B,
3540 Lyngø
Tlf. 42 18 70 28

Frederikssund provsti:

Provst Knud Andersen
Kirketorvet 2,
3550 Slangerup
Tlf. 42 33 40 97

Frederiksværk provsti:

Provst Werner Dag Ussing
Græsted Hovedgade 6,
3230 Græsted
Tlf. 42 29 10 57